

Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi

ISSN: 1302-3543

Nisan/April 2022, 25 (49): 55-91

Hind Alt Kıtası Sühreverdîye Literatürü (XIII-XV. Yüzyıl)Suhrawardîyya Literature of the Indian Sub-Continent (XIII-XV.
Centuries)**Ayşenur Aydınlı**

Arş. Gör., Kütahya Dumlupınar
Üniversitesi İslami İlimler
Fakültesi, Tasavvuf Anabilim Dalı,
aysenur.aydinli@dpu.edu.tr
ORCID: 0000-0001-6535-414X

Necdet Tosun

Prof. Dr., Marmara Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi, Tasavvuf
Anabilim Dalı,
ntosun@hotmail.com
ORCID: 0000-0001-7618-916X

Makale Bilgisi/Article Information**Makale Türü/Article Types:** Araştırma/Research Article**Geliş Tarihi/Received:** 15 Şubat/February 2022**Kabul Tarihi/Accepted:** 30 Mart/March 2022**Yayın Tarihi/Published:** 30 Nisan/April 2022**Yayın Sezonu/Pub Date Season:** Nisan/April**Cilt/Volume:** 25**Sayı/Issue:** 49**Sayfa/Pages:** 55-91

Atıf/Cite as: Aydınlı, Ayşenur-Tosun, Necdet. "Hind Alt Kıtası Sühreverdîye
Literatürü (XIII-XV. Yüzyıl) [Suhrawardîyya Literature of the Indian Sub-
Continent (XIII-XV. Centuries)]". Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi-
Tasavvuf Scientific and Academic Research Journal 25/49 (Nisan 2022): 55-91.

İntihal/Plagiarism: Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal
tespit edilmemiştir/This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism
detected.

Yayıncı/Published by: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi/İstanbul
Sabahattin Zaim University.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel
ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği
beyan olunur/It is declared that scientific and ethical principles have been
followed while carrying out and writing this study and that all the sources used
have been properly cited (Ayşenur Aydınlı-Necdet Tosun).

Hind Alt Kıtası Sühreverdiiye Literatürü (XIII-XV. Yüzyıl)*

Öz

Ebü'n-Necib es-Sühreverdî (ö. 563/1168) tarafından tesis edilen Sühreverdiiye tarikati, onun yeğeni ve halifesi Ebû Hafs Şihâbüddin Ömer es-Sühreverdî'nin (ö. 632/1234) halifeleri vasıtasıyla geniş bir coğrafyaya ulaşmıştır. Sühreverdiliğin zemin bulduğu yerlerden biri de Hind Alt Kıtası'dır. Sühreverdiiye bu bölgede Şihâbüddin Sühreverdî'nin halifelerinden Bahâeddin Zekeriiyâ, Mevlânâ Mecdüddin Hâcî, Seyyid Nüreddin Mübârek Gaznevi, Şeyh Türk Beyabânî, Celâleddin Tebrîzî, Kâdi Hamîdüddin Nâgevrî ve Ziyâeddin Rûmî ile yaygınlık kazanmıştır. Hind Alt Kıtası'nda 7./13. yüzyılda tarikati yaymaya başlayan ve pek çok açıdan başarılı faaliyetler gösteren Sühreverdiler, aynı zamanda ortaya koydukları eserler ile mezkûr coğrafyanın telif-tercüme geleneğine de önemli değerler katmışlardır. Sühreverdiiye literatürünü oluşturan fetvâ kitapları, şerhler, melfûzât ve mektûbât türü eserler, tezkire ve divânlar tarikatın tarihine ilişkin bilgi sunduğu kadar Hind Alt Kıtası'nın dinî, siyâsî ve kültürel tarihine de ışık tutmaktadır. Şeriat temelli tarikat vurgusunu içeren bu eserlerin temel referansı ise Şihâbüddin Sühreverdî'nin *Avârifü'l-maârif*'i olmuştur. Bu makalede Hind Alt Kıtası'nda Delhi Sultanlığı'nın hükümranlık dönemini içeren 13-15. yüzyıllarda bizzat Sühreverdî mensupları tarafından kaleme alınmış olan eserler kısaca tanıtılarak, Sühreverdilik ve bölgedeki tasavvuf kültürüne ilişkin yapılacak çalışmalar açısından ilgili literatüre katkı sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tasavvuf, Sühreverdiiye, Hind Alt Kıtası, Delhi Sultanlığı, Bahâeddin Zekeriiyâ, *Avârifü'l-maârif*, Melfûzât.

* Bu makale Prof. Dr. Necdet Tosun danışmanlığında hazırlanan doktora tezimizden üretilmiştir. Konu hakkındaki detaylar için ilgili teze müracaat edilebilir [Ayşenur Aydınli, Bâbürlüler Öncesi Hind Alt Kıtası'nda Sühreverdiiye (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022)].

Suhrawardiyya Literature of the Indian Sub-Continent (XIII-XV. Centuries)

Abstract

The Suhrawardiyya was founded by Abū al-Najīb al-Suhrawardī and reached a wide geography through the Shihab al-Din 'Umar al-Suhrawardī. One of the places where the Suhrawardiyya found its ground is the Indian Sub-continent. The Suhrawardiyya in this region gained widespread popularity with Bahauddin Zakariyya, Maulana Majduddin, Nuruddin Ghaznavi, Shaikh Turk Bayabani, Jalaluddin Tabrizi, Hamidud-din Nagauri and Ziauddin Rumi. The members of the Suhrawardiyya performed successful activities in many respects, also added important values to the writing-translation tradition of the aforementioned geography with the works they produced. Fatwa books, sharhs, malfuzats and letters, tazkira and divans that make up the Suhrawardiyya literature not only provide information on the history of the order, but also shed light on the religious, political and cultural history of the Indian Sub-continent. The main reference of these works was *Awarif al-ma'arif*. In this article, the works written by the members of the Suhrawardi in the Delhi Sultanate in the Indian Sub-continent will be briefly introduced, and a contribution to the relevant literature will be made in terms of studies on the Suhrawardiyya and sufi culture in the region.

Keywords: Sufism, Suhrawardiyya, The Indian Sub-continent, Delhi Sultanate, Bahauddin Zakariyya, *Awarif al-ma'arif*, Malfūzāt.

مصادر السهروردية في شبه القارة الهندية (القرن ١٣-١٥) كتب

المخلص

تأسس أبو النجيب السهروردي (ت: 1168/563) طريقة السهروردي ووصلت طريقته إلى جغرافية واسعة حين خلفاء ابن أخيه وخليفته أبو حفص شهاب الدين عمر السهروردي (ت: 1234/632). شبه القارة الهندية واحدة من الأماكن التي انتشرت طريقة السهروردي. انتشرت السهروردية في شبه القارة الهندية بماء الدين زكريا، جلال الدين تبريزي، سيد نورالدين مبارك الغزنوي، قاضي حميدالدين ناگوري، ضياد الدين رومي، مولانا مجد الدين حاجي، الشيخ ترك بياياني من بين خلفاء شهاب الدين عمر السهروردي. ساهم السهرورديون، الذين بدأوا في نشر طريقتهم في القرن ١٣/٧ في شبه القارة الهندية وقاموا بأنشطة ناجحة في العديد من النواحي، في التقليد التأليف و الترجمة في الجغرافيا المذكورة أعلاه مع الكتب التي كتبوها. كتب الفتاوى والتعليقات و الملفوظات و المكنوبات والتذاكير والديوان التي كتبها السهرورديون، الضوء على تاريخ طريقتهم والتاريخ الديني والسياسي والثقافي لشبه القارة الهندية. في هذه الكتب، تم التركيز على الطائفة المبينة على الشريعة. المصدر الرئيسي لهذه الكتب عوارف المعارف. في هذه المقالة، سيتم تقديم الكتب التي كتبها السهرورديون حين سلطنة دلهي (في القرن ١٣-١٥) في شبه القارة الهندية باختصار

الكلمات المفتاحية: التصوف، السهروردية، شبه القارة الهندية، سلطنة دلهي، ماء الدين زكريا، عوارف المعارف، ملفوظات.

Giriş

Hind Alt Kıtası'nda Delhi Sultanlığı'nın (1206-1526) ilk dönemlerinden itibaren faaliyet göstermeye başlayan Sühreverdiiye tarikatı, bölgenin kuzey kesimlerinde yoğunlaşmış; buradan da Afganistan, Bangladeş, Keşmir ve Anadolu'ya yayılmıştır. Söz konusu coğrafyanın İslâmlaşmasında önemli katkılar sunan Sühreverdiler, diğer tarikatlar gibi faaliyetlerinde her ne kadar bölgenin kültürel özelliklerini dikkate almışlarsa da şeriatı muhafaza etmek hususunda özel hassasiyet göstermiş; İslâm dışı kültürlerin dine karıştırılmasına izin vermemiş ve bunu tarikatın en temel ilkesi olarak kabul etmişlerdir. Bölge halkı ile irtibatı bir açıdan da hankahlarındaki sohbetler aracılığıyla sağlamışlardır. Bu sohbetlerin yazıya geçirilmesi ile ortaya çıkan ve bölgenin tasavvuf literatüründe mühim bir yer edinen *melfûzât*lar, Sühreverdiiye'nin de kaynaklarının büyük bir kısmını oluşturmuştur. Bununla birlikte tarikatın ilk yazılı kaynakları arasında özellikle fetvâ eserleri, ayrıca tasavvufî eserlere yazılan şerhler yer almış ve bu eserlerin yazımında genellikle Arapça tercih edilmiştir. Bölgede ele aldığımız dönem içerisinde Arapça ve mahallî diller yaygın olsa da, hâkim dil Farsça olduğundan tarikatın diğer kaynaklarından *melfûzât*, *mektûbât*, *tezkire* ve *divânlar* Farsça olarak kaleme alınmıştır. Bahsedilen eserlerde âyet, hadis ve diğer Arapça ibâreler de genellikle Farsça tercümeleriyle birlikte verilmiştir. Hind Alt Kıtası'ndaki Sühreverdiler'in eserlerinin temel referansı ise Şihâbüddin Sühreverdî'nin *Avârifü'l-maârifî* olmuştur. Sühreverdiiye literatürünün büyük bir kısmını *melfûzât* oluşturduğu için çalışmamızda eserler türlerine göre tasnif edilmeksizin müeliflerinin vefat tarihine göre kronolojik olarak incelemeye çalışılmış; tarikatın kurumsallaşmasını sağlayan isim olması sebebiyle Bahâeddin Zekeriyâ'nın eserlerine öncelik verilmiştir.

1. Bölgedeki İlk Sühreverdiler ve Eserleri

Şihâbüddin Sühreverdî'nin bölgeye gönderdiği halifeleri Mevlânâ Mecdüddin Hâcî (ö. 623/1226 [?]), Seyyid Nüreddin Mübârek Gaznevî (ö. 632/1234-1235), Şeyh Türk Beyâbânî (ö. 637/1240) Celâleddin Tebrîzî (ö. 641-642/1243-1244), Kâdî Hamîdüddin Nâgevrî (ö. 643-644/1246-1247), Bahâeddin Zekeriyâ Multânî (ö. 666/1267), Ziyâeddin Rûmî'dir (ö. 721-722/1321-1322). Şihâbüddin Sühreverdî'nin bölgedeki ilk

müridleri arasında Şeyh Nûh Bhakkarî'nin ismi de zikredilmektedir.¹ Ayrıca Bülbül Şah da (ö. 727/1326-1327) Şihâbüddin Sühreverdî'nin halifesi olmamakla birlikte bölgeye gelen ilk Sühreverdîler'dendir. Zikredilen isimlerden özellikle Nâgevrî, eserleri ile velûd bir şahsiyet olarak temâyüz ederken; Seyyid Nûreddin Mübârek Gaznevî, Şeyh Türk Beyâbânî, Ziyâeddin Rûmî ve Mevlânâ Mecdüddin Hâcî'ye nisbet edilen herhangi bir esere ise rastlanılmamıştır.

1.1. Bahâeddin Zekeriyâ Multânî (ö. 666/1267)

Sühreverdiyye'nin alt kollarından Bahâiyye'yi² tesis ederek Sühreverdîliğin bölgede kurumsallaşmasını sağlayan Bahâeddin Zekeriyâ'ya *el-Evrâd*, *Risâle-i Bahâeddin Zekeriyâ Multânî*, *Vasiyetnâme* ve *Şürût-ı Erbaîn fî cülûsî'l-mu'tekifin* isimli eserler nisbet edilmektedir. Bunlardan yalnızca ilk ikisinin nüshaları günümüze ulaşmıştır.³ *Kitâbü'l-Evrâd* ve *Evrâd-ı Şeyhü'ş-şüyûh* olarak da kaydedilen **el-Evrâd**,⁴ Şihâbüddin Sühreverdî'nin eseri olup⁵ Bahâeddin Zekeriyâ tarafından Farsçaya tercüme edilmiştir.⁶ Aslına göre bazı farklılıklar içeren bu tercümenin pek çok nüshası olmakla birlikte, en eski nüshası Pencab Üniversitesi Kütüphanesi'ndeki 290 sayfalık nüshadır.⁷ Belirli gün ve zamanlarda okunması ve yapılması tavsiye edilen zikir, dua ve ibadetlerin yanı sıra tevbe, farz ve nafil namazlar, abdest, oruç, kurban gibi içerdiği konular açısından fıkıh kitabı mâhiyetindeki *el-Evrâd*, tarikatın mensupları kadar

¹ Sarah Ansari, *Sufi Saints and State Power: The Pirs of Sind 1843-1947* (Cambridge: Cambridge University, 1992), 19; Arif Naushahi, "Hint Alt Kıtası'nda *Avârifü'l-mârif*", çev. Ayşenur Aydınlı, *İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi* 5/12, (2020), 163; ayrıca bk. Reşat Öngören, "Sühreverdiyye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 38/44.

² İrân'da kurulan ve İslâm dairesinden çıkmış olan Bahâilik mezhebi ile karıştırılmamalıdır.

³ *Ahvâl ü Âsâr-ı Şeyh Bahâeddin Zekeriyâ ve Hulâsatü'l-ârifin*, haz. Şemim Mahmûd Zeydî (İslâmâbâd: İntişârât-ı Merkez-i Tahkikât-ı Fârsî, 1974), 90.

⁴ Zeydî, *Ahvâl ü Âsâr*, 91; Ahmed Münzevî, *Fihrist-i Müşterek-i Nüşahâ-yı Hattî-yi Fârsî-yi Pâkistân* (İslâmâbâd: Merkez-i Tahkikât-ı Fârsî-yi İrân ve Pâkistân, hş. 1363/m. 1984), 3/1299; Abdülhay el-Hasenî, *el-Î lâm bi-men fî târihi'l-Hind mine'l-a'âm: Nüzhetü'l-havâtır ve behcetü'l-mesâmi'* ve *n-nevâzir* (Beyrut: Dâru İbn Hazm, 1999), 2/179.

⁵ Abdülhay el-Hasenî, *Nüzhetü'l-havâtır*, 2/179; Hasan Kâmil Yılmaz, "Sühreverdî, Şehâbeddin", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 38/42.

⁶ Münzevî, *Fihrist-i Müşterek*, 3/1299; Necib Mâyil Herevî, "Tercüme-i *Avârifü'l-mârif-i Sühreverdî*", *Neşr-i Dâniş* 6/2 (1364 hş.), 36; Ethem Cebecioğlu, "Klâsiklerimiz/XI: "*Avârifü'l-Ma'arif*" Ebu Hafis Şihâbüddin Ömer es-Sühreverdî (539/1144-632/1234)", *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi* 5/12, (2004), 246; Adem Çatak, *Şihâbeddin Sühreverdî: Hayatı, Eserleri ve Tasavvuf Anlayışı* (Gümüşhane: Gümüşhane Üniversitesi, 2012), 44.

⁷ Zeydî, *Ahvâl ü Âsâr*, 91-92; Ayrıca eser ve diğer nüshaları için bk. Münzevî, *Fihrist-i Müşterek*, 3/1299-1301.

halkın da istifadesine müteveccih bir özellik arz etmektedir.⁸ Eser Muhammed Miyân Siddikî tarafından neşredilmiş⁹ ve Urducaya tercüme edilmiştir.¹⁰ Abdurrahman Dânişmend-i Gucerâtî ise *Zübdetü'l-Evrâd* isimli eserde *el-Evrâd*'dan seçilmiş metinleri derlemiştir.¹¹ *el-Evrâd*'a Bahâeddin Zekeriyâ'nın torunu Rükneddin Ebü'l-Feth'in (ö. 735/1335) müridlerinden Ali b. Ahmed Gûrî (ö. ?), ***Kenzü'l-ibâd fî şerhi'l-Evrâd*** isimli bir şerh yazmıştır.¹² Arapça ve Farsça karışık olarak yazılan bu şerhin çeşitli kütüphanelerin yanı sıra¹³ Türkiye kütüphanelerinde de nüshaları mevcuttur.¹⁴

Bahâeddin Zekeriyâ'nın müridlerinin isteği üzerine tarikat ve seyr ü sülûka ilişkin konuları kaleme aldığı ***Risâle-i Bahâeddin Zekeriyâ Multânî***"nin yalnızca 13 sayfası günümüze ulaşmış olup, mevcut nüshada kurt yenikleri ve yıpranmalar mevcuttur. Metindeki mezkûr eksikleri büyük ölçüde tamamlayan Zeydî, eseri neşretmiştir.¹⁵ Bahâeddin Zekeriyâ'nın, oğlu Sadreddin Ârif'e (ö. 684/1285) dinî ve tasavvufî konulardaki vasiyetlerini içeren ***Vasiyetnâme***'si ise günümüze

⁸ Zeydî, *Ahvâl ü Âsâr*, 91-92.

⁹ Bahâeddin Zekeriyâ Multânî, *el-Evrâd*, nşr. Muhammed Miyân Siddikî (İslamâbâd ve Lahor: Merkez-i Tahkikât-ı Fârsî, hş. 1398/m. 1978).

¹⁰ Şeyhülislâm Bahâeddin Zekeriyâ Multânî, *el-Evrâd*, Urduca trc. Muhammed Miyân Siddikî (Lahor, 1999). Tercüme hakkında bk. Gulâm Ali Âryâ; "Bahâeddin Zekeriyâ Multânî", *Dâiretü'l-maârif-i Büzurg-i İslâmî* (Tahran: Merkez-i Dâiretü'l-Maârif-i Büzurg-i İslâmî, 2005), 13/66.

¹¹ Eser ve nüshaları için bk. Münzevî, *Fihrist-i Müşterek*, 3/1301; Mehdi Berceste, "Sühreverdîyye: 2. Vijeghâ-yı Tarika-i Sühreverdîyye", *Dânişnâme-i Zebân ve Edeb-i Fârsî der Şihb-i Kârre* (Tahran: Ferhengistân-ı Zebân ve Edeb-i Fârsî, 2016), 4/127; Noor Microfilm Center India, "Kitâbhâne-i Dergâh-ı Hazret-i Pîr Muhammed Şah", (Erişim 4 Şubat 2022).

¹² Münzevî, *Fihrist-i Müşterek*, 3/1302-1303; Abdülhay el-Hasenî, *es-Sekâfetü'l-İslâmiyye fi'l-Hind*, thk. Ebü'l-Hasan Ali el-Hasenî en-Nedvî (Dimaşk: Matbâatu Mecma'î'l-lugati'l-Arabiyye, 1403/1983), 205; Abdülhay el-Hasenî, *Nüzhetu'l-havâtr*, 2/179; Muhammad Iqbal Mujaddidi, *Catalogue of Arabic, Persian and Urdu Manuscripts, Rotographs and Microfilms etc. in the Collection of Prof. Muhammad Iqbal Mujaddidi* (Lahor: University of the Punjab, 2016), 42.

¹³ Pakistan'daki nüshaları için bk. Münzevî, *Fihrist-i Müşterek*, 1/1302-1303. Eserin Melik Abdülaziz Kütüphanesi'nde de nüshası mevcuttur.

¹⁴ Ali b. Ahmed Gûrî, *Kenzü'l-ibâd fî şerhi'l-Evrâd* (İstanbul: Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Beyazıt, 1371; 2450); (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Kadızâde Mehmed, 281; Pertevniyal, 445; Nuruosmaniye, 2532); (İstanbul: Hacı Selim Ağa Kütüphanesi, 550).

¹⁵ bk. Bahâeddin Zekeriyâ Multânî, *Risâle-i Bahâeddin Zekeriyâ Multânî (Ahvâl ü Âsâr-ı Şeyh Bahâeddin Zekeriyâ ve Hulâsatü'l-ârifin içinde)*, nşr. Şemim Mahmûd Zeydî (İslamâbâd: İntişarât-ı Merkez-i Tahkikât-ı Fârsî, 1974), 102-109.

ulaşmamıştır.¹⁶ Ancak ileride bahsedilecek olan Sühreverdiyye'den Mahdûm-i Cihâniyân'ın (ö. 785/1383) *Sirâcül-hidâye* isimli melfûzâtında¹⁷ ve Abdülhak Muhaddis Dihlevî'nin (ö. 1052/1642) Hindli âlim ve mutasavvıfların biyografilerinden oluşan *Ahbâru'l-ahyâr*'ında¹⁸ *Vasiyetnâme*'den iktibaslar yer almaktadır.

Bahâeddin Zekeriyâ'nın **Şürût-ı Erbaîn fi cülûsi'l-mu'tekifîn** isimli eseri, halvet ve i'tikâfın şartları ile i'tikâfta uyulacak ibadet programını içermektedir.¹⁹ Mahdûm Hasan Bahş, eseri *Envâr-ı Gavsıyye* adı ile Urducaya tercüme etmiştir.²⁰ *Şürût-ı Erbaîn*'in ayrıca İbrahim b. Ali tarafından yapılmış Farsça tercüme ve şerhi bulunmaktadır.²¹ Bahâeddin Zekeriyâ hakkında çalışması ile bilinen Zeydî, *Şürût-ı Erbaîn*'in Bahâeddin Zekeriyâ'nın eseri olmasına şüphe ile yaklaşmaktadır.²²

Yukarıdaki eserlerin yanı sıra Bahâeddin Zekeriyâ'nın çeşitli kaynaklarda şiirleri yer almaktadır.²³ Kendisine **Münâcât-ı Pîr-i Destgîr** isimli müstakil bir münâcât²⁴ ve günümüze ulaşmamış bir hadis mecmuası nisbet edilmektedir.²⁵ Ayrıca Çiştîyye'den Hamîdüddin Sûfî Suvâlî ile fakr

¹⁶ Khaliq Ahmad Nizami, *Some Aspects of Religion and Politics in India During the Thirteenth Century* (Aligarh: Department of History Muslim University, 1961), 97. Ayrıca bk. Abdülhak Muhaddis Dihlevî, *Ahbâru'l-ahyâr fi esrârî'l-ebâr*, nşr. Alim Eşref Hân (Tahran: Encümen-i Âsâr ü Mefâhir-i Ferhengî, 1373 hş.), 50-53; Hamid Algar, "Bahâeddin Zekeriyâ", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 4/463.

¹⁷ bk. Mahdûm-i Cihâniyân, *Sirâcül-hidâye*, derl. Ahmed Berenî, nşr. Kâdi Secâdd Hüseyin (Delhi: Indian Council of Historical Research, 1983), 139.

¹⁸ bk. Dihlevî, *Ahbâru'l-ahyâr*, 51-53.

¹⁹ Zeydî, *Ahvâl ü Âsâr*, 95-96; Ârif Nevşâhî – Ruzâullah Şâh, *Kitâbşinâsi-yi Âsâr-ı Fârsî-yi Çâp Şode der Şibh-i Kârre: (Hind, Pâkistân, Bengladeş)* (Tahran: Mirâs-ı Mektûb, hş. 1391/m. 2012), 1/632. Ayrıca bk. Mahdûm Hasan Bahş, *Envâr-ı Gavsıyye* (Lahor: Matba-ı Âmm, 1327 h.), 121-133; Ahmed Han, *Mu'cemül-matbûâtî'l-Arabiyyeti fi Şibhi'l-kârre el-Hindıyye el-Pâkistâniyye münzû duhûlî'l-matbaa ileyhâ hattâ âm 1980* (Riyad: Mektebetü'l-Melik Fahd el-Vataniyye, 2000), 64.

²⁰ Bahş, *Envâr-ı Gavsıyye*, 121-134. Eser hakkında bk. Zeydî, *Ahvâl ü Âsâr*, 90, 96; Âryâ, "Bahâeddin Zekeriyâ Multânî", 13/66.

²¹ İbrahim b. Ali, *Şerh-i Şürût-ı Erbaîn* (Agra (Ekberâbâd), 1299/1882). Eser hakkında bk. Han, *Mu'cemül-matbûâtî'l-Arabiyye*, 64; Nevşâhî, *Kitâbşinâsi-yi Âsâr-ı Fârsî-yi Çâp Şode der Şibh-i Kârre*, 1/632.

²² Zeydî, *Ahvâl ü Âsâr*, 90.

²³ Ruzâ Kull Han Hidâyet, *Tezkire-i Riyâzül-ârifîn*, haz. Mihr Ali Gürgâni (Tahran: Kitâbfürûşî-yi Mahmûdî, 1344 hş.), 283. Zeydî, bu şiirlerden bazısını eserinde derlemiştir. bk. Zeydî, *Ahvâl ü Âsâr*, 109-111.

²⁴ Muhsin Macit, "Münâcât", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2020), 31/564.

²⁵ Algar, "Bahâeddin Zekeriyâ", 4/463.

ve gınâ,²⁶ Sühreverdîyye'den Celâleddin Tebrîzî ile zenginliğin musibetleri hakkında²⁷ yazıştığı mektupları mevcuttur. Tebrîzî'ye gönderdiği mektuplarına dair bilgiler sınırlı iken, Hamîdüddin Sûfî Süvâlî ile olan yazışmalarını derleyen İhsânü'l-Hak Fârukî, *Sultânü't-târikîn* isimli eserin içinde bu mektupların Urduca tercümesini vermiştir.²⁸ Ayrıca müellifi bilinmeyen **Hulâsatü'l-ârifîn** isimli melfûzâtta da Seyyid Celâleddin Sürhpûş, Feridüddin Genc-i Şeker ve Nizâmeddin Evliyâ'nın rivayetleri ekseninde²⁹ Bahâeddin Zekerîyyâ'nın sözleri ve hâlleri derlenmiştir. Farsça olan eser, yine Zeydî'nin *Ahvâl ü Âsâr-ı Şeyh Bahâeddin Zekerîyyâ ve Hulâsatü'l-ârifîn* isimli eserinin içinde neşredilmiştir.³⁰

1.2. Celâleddin Tebrîzî (ö. 641-642/1243-1244)

Şihâbüddin Sühreverdî'nin Bengal bölgesinde faaliyet gösteren halifelerinden Celâleddin Tebrîzî'ye, **Şerh-i Neved ü Nüh**³¹ ve **Mir'âtü'l-esrâr** isimli risâleler nisbet edilmektedir.³² Bunlardan esmâ-i ilâhînin

²⁶ Hâmîd b. Fazlullâh Cemâlî, *Siyerü'l-ârifîn*, haz. Mîr Seyyid Hasan (Delhi: Matba-ı Razavî, hş. 1311/m. 1893), 14-15; Abdurrahman Çiştî, *Mir'âtü'l-esrâr* (İran: İnan Meclis Kütüphanesi, 666), 1/262a-b; Eşref, *Bahr-i Zehhâr*, nşr. Âzermîdoht Safevî (Delhi: Merkez-i Tahkikât-ı Fârsî Dânişgâh-ı İslâmî-yi Aligarh, 2011), 1/256; ayrıca bk. Ali Raza Khan, "An Introduction of *Surur-usudur wa nur-ul-budur*", *International Journal of Multidisciplinary Research and Development* 4/12 (2019), 15.

²⁷ Tebrîzî ve Bahâeddin Zekerîyyâ mektuplarında Arapçayı tercih etmişlerdir. Emîr Hasan Alâ-i Siczî, *Fevâidü'l-fuâd (Melfûzât-ı Hâce Nizâmeddin-i Evliyâ Bedâyünî)*, tsh. Muhammed Latif Melik (Tahran: İntişârât-ı Revzene, hş. 1377/m. 1957), 123; Dihlevî, *Ahbârü'l-ahyâr*, 86; Farhan Nizami, "Jalâl-al-din Abu'l-Qâsem Tabrizî", *Encyclopaedia Iranica* (New York: Encyclopaedia Iranica Foundation, 2008), 14/410.

²⁸ İhsânü'l-Hak Fârukî, *Sultânü't-târikîn* (Karaçi, hş. 1383/m. 1963), 196-221. Bu tercüme hakkında bk. Nevşâhî, *Kitâbşinâsî-yi Âsâr-ı Fârsî-yi Çâp Şode der Şibh-i Kârre*, 1/673.

²⁹ Eser ve nüshaları hakkında geniş bilgi için bk. Zeydî, *Ahvâl ü Âsâr*, 114-122; Nevşâhî, *Kitâbşinâsî-yi Âsâr-ı Fârsî-yi Çâp Şode der Şibh-i Kârre*, 1/618.

³⁰ Anonim, *Hulâsatü'l-ârifîn (Ahvâl ü Âsâr-ı Şeyh Bahâeddin Zekerîyyâ ve Hulâsatü'l-ârifîn içinde)*, nşr. Şemîm Mahmûd Zeydî (İslâmâbâd: İntişârât-ı Merkez-i Tahkikât-ı Fârsî, 1974), 123-189.

³¹ Eserin adı kaynaklarda *Şerh-i Neved ü Nüh Nâm-ı Bârî Te 'âlâ* [Semih Ceyhan, "Tebrîzî, Celâleddin", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2011), 40/223] ve *Şerh-i Neved ü Nüh Nâm-ı Kebîr* olarak da [Mes'ûd Feryâmenîş, "Celâleddîn Tebrîzî", *Dâiretü'l-maârif-i Büzurg-ı İslâmî* (Tahran: Merkez-i Dâiretü'l-Maârif-i Büzurg-ı İslâmî, 2015), 18/304] zikredilir.

³² Feryâmenîş, "Celâleddîn Tebrîzî", 18/304.

şerhi mâhiyetindeki *Şerh-i Neved ü Nüh*³³ günümüze ulaşmamıştır.³⁴ Ayrıca Tebrîzî'nin Bahâeddin Zekerîyyâ ile mektuplaştığı yukarıda zikredilmiştir.

1.3. Kâdî Hamîdüddin Nâgevrî (ö. 643-644/1246-1247)

Şihâbüddin Sühreverdî'nin Delhi'deki halifelerinden Kâdî Hamîdüddin Nâgevrî ise, velûd Sühreverdîler'dendir. **Tavâli'-i Şümûs** onun en meşhur eseridir. Adı *Tavâli'-i Şümûs fî Esmâil-kuddûs, Metâliü's-şümûs* ve *Tâli'-i Şümûs* olarak da zikredilen bu eserde³⁵ âşikâne sözlere ve esmâ-i hüsnânın şerhine yer verilmiştir.³⁶ Eserden bazı nakillere *Ahbârü'l-ahyâr*'da rastlanmaktadır.³⁷ Ayrıca milâdî 14. yüzyıl tezkire müelliflerinden Keşmirî'nin *Kelimâtü's-sâdikîn* isimli eserinde de *Tavâli'-i Şümûs*'tan nakillerin yer aldığı belirtilmektedir.³⁸ Nâgevrî'nin seyr ü sülûk

³³ Mahdûm-i Cihâniyân, *Câmiu'l-ulûm Melfûzât-ı Hüseyin el-Ma'rûf be-Celâleddin Mahdûm-i Cihâniyân u Cihângeşt*, derl. Ebû Abdullah Alâeddin Ali b. Es'ad, haz. Kâdî Seccâd Hüseyin (Delhi: Indian Council of Historical Research, 1987), 258; Alim Eşref Hân, "Celâleddin Tebrîzî", *Dânişnâme-i Zebân ve Edeb-i Fârsî der Şibh-i Kârre* (Tahran: Ferhengistân-ı Zebân ve Edeb-i Fârsî, 2008), 2/1199.

³⁴ Ceyhan, "Tebrîzî, Celâleddin", 40/223.

³⁵ Nizâmeddin Yemenî, *Letâif-i Eşrefî fi Beyâni Tavâif-i Süfî* (Karaçi: Halaka-i Eşrefiyye-i Pâkistân, 1999), 1/368; Ömer Rızâ Kehhâle, *Mu'cemü'l-müellifîn: Terâcimü musannifi'l-kütübi'l-Arabiyye* (Beyrut: Mektebetü'l-Müsennâ, 1957), 11/315; Münzevî, *Fihrist-i Müşterek*, 3/1462; Mohammad Noor Nabi, *Development of Muslim Religious Thought in India (from 1200 A.D. to 1450 A.D.)* (Aligarh, 1962), 38; Ethem Cebecioğlu, "Hamîdüddin Nâgevrî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 15/479.

³⁶ Cemâlî, *Siyerü'l-ârifîn*, 150; Muhammed Gavsî, *Gülzâr-ı Ebrâr fî siyeri'l-ahyâr: der Şerh-i Ahvâl-i Urefâ ve Meşâyih-ı Hind*, nşr. Yûsuf Beg Babapûr (Tahran: Kitâbhâne Müze ve Merkez-i Esnâd-i Meclis-i Şurâ-yı İslâmî, 1391 hş.), 52; Dihlevî, *Ahbârü'l-ahyâr*, 71; Rahmân Ali, (Muhammed Abdüşşekûr Reyvânî), *Tezkire-i Ulemâ-i Hind: Tuhfetü'l-fudalâ fi terâcimi'l-kümelâ*, nşr. Yûsuf Beg Babapûr (Kum: Mecma'-i Zehâir-i İslâmî, 1391 hş.), 75; Abdülhay el-Hasenî, *Nüzhetu'l-havâtır*, 1/122; Farida Khanam, *Sufism an Introduction* (India: Goodwork Books, 2009), 139-140.

³⁷ bk. Dihlevî, *Ahbârü'l-ahyâr*, 72-83.

³⁸ Fâtımâ Lâcverdi, "Hamîdüddin Nâgevrî", *Dâiretü'l-maârif-i Büzurg-i İslâmî* (Tahran: Merkez-i Dâiretü'l-Maârif-i Büzurg-i İslâmî, 2016), 21/422. *Kelimâtü's-sâdikîn*'de alıntılanan kısımlar, Nâgevrî'nin Genc-i Şeker'e gönderdiği mektuptaki beyitlerdir. Bu beyitlerin *Tavâli'-i Şümûs*'ta da yer alıp almadığı ise tespit edilememiştir. *Kelimâtü's-sâdikîn*'deki ilgili sayfalar için bk. Muhammed Sâdik Dihlevî Keşmirî Hemedânî, *Kelimâtü's-sâdikîn*, nşr. Muhammed Selim Ahter (İslâmâbâd: Merkez-i Tahkikât-ı Fârsî-yi İrân ve Pâkistân, 1988), 18-21.

ve sırları hakkındaki **Levâyah**³⁹ isimli eseri neşredilmiştir.⁴⁰ **Aşkiyye**, Nâgevrî'nin manzum ve mensur karışık bir eseridir. Farklı adlarla da bilinen eserde,⁴¹ âşık ve mâşuk kavramlarının hakîkatte bir olduğuna işaret edilmektedir.⁴² Çok sayıda nüshası olan eser,⁴³ *Bahr-i Aşk/Bahr-i Belâ*⁴⁴ ve *Aşkiyye*⁴⁵ adlarıyla iki farklı neşre sahiptir. Bahsedilen eserlerin yanı sıra Nâgevrî'ye nisbet edilen tefsirler mevcuttur. Bunlardan biri Mülk sûresinin Farsça tefsiri **Kenzü'l-Mülk**, diğeri İhlâs sûresinin Arapça tefsiri olan **Tefsîr-i Sûre-i İhlâs**'tır.⁴⁶ Sühreverdîlik hakkında çalışmaları bulunan Kamer-ul Huda, Nâgevrî'nin ayrıca **Tefsîr-i Pâre-i Amme** isimli bir eseri olduğunu kaydetmektedir.⁴⁷ Ancak eserin Nâgevrî'ye âidiyeti

³⁹ Cemâlî, *Siyerü'l-ârifîn*, 150; Abdülhay el-Hasenî, *Nüzhetu'l-havâtır*, 1/122.

⁴⁰ Farida Khanam eserin günümüze ulaşmadığını belirtmiş de (Khanam, *Sufism an Introduction*, 139); Rahîm Fermañeş müellifinin Aynü'l-Kudât Hemedânî olduğunu ileri sürdüğü *Risâle-i Levâyah* isimli bir eser neşretmiştir. bk. Abdullah Aynü'l-Kudât Hemedânî, *Risâle-i Levâyah*, nşr. Rahîm Fermañeş (Tahran: Kitâbhâne-i Menüçeri, 1377 hş.). *Levâyah*'in müellifi tartışmalı bir konu olup eser; Aynü'l-Kudât Hemedânî dışında Abdülmelik Verkânî ve Hamîdüddin Nâgevrî'ye de nisbet edilmektedir. Ancak eserin üslûbu ve ibârelerini inceleyen ve güçlü referanslara sahip olan Muhammed Şâdrümeñeş, *Levâyah*'in Nâgevrî'ye ait olduğunu ifade etmektedir. Buna göre Rahîm Fermañeş'in neşrettiği *Risâle-i Levâyah* Nâgevrî'nin eseridir. bk. Muhammed Şâdrümeñeş, "Levâyah Ez Kîst?", *Neşriyye-i Mutâlaât-ı İrfânî* 10 (1388 hş.), 203-224. Eserin Nâgevrî'ye ait olduğuna dair ayrıca bk. Bruce Lawrence, "The Lawâ'ih of Qazi Hamid ud-Din Nagauri", *Indo-Iranica* 28 (1975), 34-53.

⁴¹ *Bahr-i Aşk* ismi ile de bilinmektedir (Nevşâhî, *Kitâbşinâsi-yi Âsâr-ı Fârsî-yi Çâp Şode der Şibh-i Kârre*, 1/636). Ruzâ Kulu Han Hidâyet de Nâgevrî'ye nisbet ettiği *İşknâme* isimli risâle ile *Aşkiyye* eserini kast ediyor olmalıdır (Hidâyet, *Tezkire-i Riyâzü'l-ârifîn*, 94). Risâle, *Hayâlât-ı Uşşâk* veya *Miftâhu'l-matlab* adları ile de zikredilmiştir [bk. Ahmed Münzevî, *Fihristvâre-yi Kitâbhâ-yı Fârsî* (Tahran: Merkez-i Dâiretü'l-maârif-i Büzurg-i İslâmî, 1382 hş.), 7/660; a.mlf., *Fihrist-i Müşterek*, 3/1698; Lâcverdi, "Hamîdüddin Nâgevrî", 21/ 422]. Ancak Nevşâhî, Münzevî'nin bahsettiği *Hayâlât-ı Uşşâk* isimli eserin Nâgevrî'nin yanı sıra Mes'ûd Beg Buhârâî'ye de nisbet edildiğini ve onun adıyla neşredildiğini kaydetmektedir (Nevşâhî, *Kitâbşinâsi-yi Âsâr-ı Fârsî-yi Çâp Şode der Şibh-i Kârre*, 1/618).

⁴² Saiyid Athar Abbas Rizvi, *A History of Sufism in India* (New Delhi: Munshiram Manoharlal Publishers, 1978), 1/197; Khanam, *Sufism an Introduction*, 139.

⁴³ Eserin nüshaları için bk. Münzevî, *Fihrist-i Müşterek*, 3/1699-1700.

⁴⁴ Bahsedilen eser 1886'da Haydarâbâd-Dekken'de neşredilmiştir. bk. Nevşâhî, *Kitâbşinâsi-yi Âsâr-ı Fârsî-yi Çâp Şode der Şibh-i Kârre*, 1/602.

⁴⁵ Yasin Ali Nizâmî Dihlevî, *Mecmûa-i Resâil* (Delhi: Kaysariyye, hş. 1332/m. 1914), 1-62.

⁴⁶ Lâcverdi, "Hamîdüddin Nâgevrî", 21/422.

⁴⁷ Kamer-ul Huda, *Şihabüddin Sühreverdî Hayatı, Eserleri, Tarikatı*, trc. Tahir Uluç (İstanbul: İnsan Yayınları, 2004), 151.

teyit edilememiştir.⁴⁸ **Râhatü'l-ervâh** ve **Divân**,⁴⁹ Arapça yazılmış olan **Risâle der Beyân-ı Mu'cizât**,⁵⁰ ilâhî muhabbet ile mârifet konularında kırk hadisin şerh edildiği **Şerh-i Erbain**⁵¹ kendisine nisbet edilen diğer eserlerdir. Ayrıca Nâgevrî'nin Çiştiiye'den Genc-i Şeker'e mektuplar gönderdiği bilinmektedir.⁵² Ancak bu mektupların bir kitap olarak derlendiğine ilişkin bilgi mevcut değildir.⁵³ Cemâleddin Muhammed b. Hüseyin, Nâgevrî'nin sözleri ve kerametlerini **Deh-nâm/Deh-harf** adı ile derlemiştir. Eser yazma hâlinindedir.⁵⁴

1.4. Bülbül Şah (ö. 727/1326-1327)

Bülbül Şah, Sühreverdiliğin Keşmir'deki ilk temsilcisidir. Bölgenin İslâmlaşmasında önemli katkıları olan Bülbül Şah'ın Hz. Peygamber (a.s.) için Farsça şiirler yazdığı kaydedilmiştir.⁵⁵

2. Sühreverdiiye Silsilesindeki Diğer İsimler ve Eserleri

Hind Alt Kıtası'ndaki Sühreverdiliğin devamlılığı, tarikatı kurumsallaştıran Bahâeddîn Zekeriyâ ile sağlanmıştır. Bu sebeple Bahâeddîn Zekeriyâ'nın çok sayıda mürid ve halifesi kaydedilmiştir ve her biri önemli eserler kaleme almıştır. Nâgevrî'nin silsilesinden de eser

⁴⁸ Bu isimde müellifi meçhul bir eser kaydı için bk. Edward Edwards M. A., *A Catalogue of the Persian Printed Books in the British Museum* (London: British Museum, 1922), 351; ayrıca bk. Nevşâhî, *Kitâbşinâsi-yi Âsâr-ı Fârsî-yi Çâp Şode der Şibh-i Kârre*, 1/358. Khaliq Nizami de bu eserin Sühreverdiiye ya da Çiştiiye'den hangi Nâgevrî'ye ait olduğuna ilişkin belirsizlik bulunduğundan, ayrıca daha sonraki bir dönemde kaleme alınmış olduğuna dair verilerin mevcûdiyetinden bahseder (Nizami, *Some Aspects of Religion and Politics*, 267).

⁴⁹ Aneesa Iqbal Sabir, "Qazi Hamiduddin Nagauri: An Eminent Suhrawardi Sufi from Nagaur", *The International Journal of Humanities & Social Studies* 2/9 (2014), 329; Lâcverdi, "Hamidüddin Nâgevrî", 21/422.

⁵⁰ Lâcverdi, "Hamidüddin Nâgevrî", 21/422. Eserin adı *Risâle min Kelâm* olarak da zikredilir (Rizvi, *A History of Sufism in India*, 1/197).

⁵¹ (Aligarh: Aligarh Mevlânâ Âzâd Kütüphanesi, Habîb Genc Koleksiyonu). bk. Cebecioglu, "Hamidüddin Nâgevrî", 15/479.

⁵² Siczi, *Fevâidü'l-fuâd*, 180-181; Dihlevî, *Ahbâru'l-ahyâr*, 71.

⁵³ Rizvi, *A History of Susim in India*, 1/197.

⁵⁴ Eser ve nüshaları için bk. Münzevî, *Fihrist-i Müsterek*, 3/1462-1463.

⁵⁵ Ekrem es-Sâdât Ashâbî, "Bülbül Şah Keşmîri", *Dânişnâme-i Cihân-ı İslâm* (Tahran: Bünyâd-ı Dâiretü'l-Maârif-i İslâmî, 1990), 3/738; Şerîf Hüseyin Kâsımî, "Bülbül Şah", *Dânişnâme-i Zebân ve Edeb-i Fârsî der Şibh-i Kârre* (Tahran: Ferhengistân-ı Zebân ve Edeb-i Fârsî, 2008), 2/897. Bu şiirler hakkında bilgiye ulaşılammıştır.

telif edenler mevcuttur. Ancak yukarıda ismi zikredilen bölgedeki diğer ilk Sühreverdiler'den tevârüs eden bir silsileye ise rastlanmamaktadır.

2.1. Bahâeddin Zekeriyâ Multânî Silsilesindeki Sühreverdiler'in Eserleri

2.1.1. Sadreddin Ârif ve Rükneddin Ebü'l-Feth

Bahâeddin Zekeriyâ'nın oğlu ve halefi Sadreddin Ârif'in sarf ve nahivle ilgili kaleme aldığı **Tasrîf Cedveli**⁵⁶ günümüze ulaşmamıştır. Onun şiir yazdığı da nakledilmektedir.⁵⁷ Müridlerinden Hâce Ziyâeddin, **Kenzü'l-fevâid**⁵⁸ isimli eserinde Sadreddin Ârif'in sohbet ve nasihatlerini derlemiştir.⁵⁹ Günümüze ulaşmayan bu eserden⁶⁰ bazı kısımlara *Ahbâru'l-ahyâr*'da⁶¹ ve Abdülhay el-Haseni'nin *Nüzhetü'l-havâtur*'ında⁶² yer verilmiştir.

Sadreddin Ârif'in oğlu ve halefi Rükneddin Ebü'l-Feth'in şiir yazdığı⁶³ ve bazı müridlerine nasihatler içeren mektuplar gönderdiği bilinmektedir. Bu mektuplardan bazıları *Mecmau'l-ahbâr* isimli eserde mevcuttur.⁶⁴ Ancak *Mecmau'l-ahbâr* günümüze ulaşmamıştır. Rükneddin Ebü'l-Feth'in müridlerinden Fazlullah Muhammed b. Eyyüb el-Mâcevi'nin **Fetâva's-süfiyye fi tarîki'l-Bahâiyye**'sinde de Rükneddin Ebü'l-Feth'in sözlerine rastlanmaktadır.⁶⁵ *Avârif*'in kaynaklık ettiği bu Arapça eserin Türkiye'de nüshaları mevcuttur.⁶⁶ Eser bir fıkıh kitabı olmanın yanı sıra Sühreverdiyye tarikatının seyr ü sülûk usûlleri ile bazı tasavvufî konulara dair bilgileri ihtivâ etmektedir. Alâeddin Muhammed b. Ali b. Muhammed

⁵⁶ Mahdûm-i Cihâniyân, *Câmiu'l-ulûm*, 81.

⁵⁷ Zeydi, *Ahvâl ü Âsâr*, 53.

⁵⁸ Eserin adı bazı kaynaklarda *Künüzü'l-fevâid* olarak geçmektedir. bk. Abdülhay el-Haseni, *es-Sekâfetü'l-İslâmiyye fi'l-Hind*, 202; Saiyid Athar Abbas Rizvi, *A History of Sufism in India* (New Delhi: Munshiram Manoharlal Publishers, 1978), 203.

⁵⁹ Dihlevî, *Ahbâru'l-ahyâr*, 116-119.

⁶⁰ Rizvi, *A History of Sufism in India*, 1/203; Khanam, *Sufism an Introduction*, 142.

⁶¹ bk. Dihlevî, *Ahbâru'l-ahyâr*, 116-119; Rızâ Recebî, "Sühreverdiyye", *Dânişname-i Zebân ve Edeb-i Fârsî der Şîbh-i Kârre* (Tahrân: Ferhengistân-ı Zebân ve Edeb-i Fârsî, 2016), 4/119.

⁶² bk. Abdülhay el-Haseni, *Nüzhetü'l-havâtur*, 1/120.

⁶³ Hâce Abdürreşid, *Tezkire-i Şuarâ-yı Pencab* (Karaçi: İkbâl Akademi, 1967), 161.

⁶⁴ Dihlevî, *Ahbâru'l-ahyâr*, 120.

⁶⁵ Dihlevî, *Ahbâru'l-ahyâr*, 120.

⁶⁶ Fazlullah Muhammed b. Eyyüb el-Mâcevi, *Fetâva's-süfiyye fi tarîki'l-Bahâiyye* (Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih, 2377; Hamidiye, 597; Carullah, 950); (İstanbul: Topkapı Ahmed III Kütüphanesi, 793; 794); (Amasya: Amasya İl Halk Kütüphanesi, 242).

el-Haskefi ed-Dımaşkı'nın (ö. 1088/1677) *İhtisâru'l-fetâva's-sûfiyye fî tarîki'l-Bahâiyye* isimli eseri, *Fetâva's-sûfiyye*'nin muhtasarıdır.⁶⁷ Sadreddin Ârif'in müridlerinden Şeyh Salahaddin'in **Münâcât-ı Şeyh Salahaddîn** isimli bir münâcâtı,⁶⁸ Hamîdüddin Multânî'nin **Şerh-i Hidâye** isimli eseri mevcuttur.⁶⁹

2.1.2. La'î Şahbâz Kalender (ö. ?)

La'î Şahbâz olarak tanınan Mîr Seyyid Osman Mervendî, Bahâeddin Zekeriyâ'nın Kalenderî hâllere sahip müridlerindedir. La'î Şahbâz'ın **Aşkiyye** isimli bir divânı olduğu belirtilmektedir.⁷⁰ Ayrıca Hızır Ali b. Muhammed Fâzıl, La'î Şahbâz'ın hâlleri ve sözlerini **Melfûzât-ı La'î Şahbâz** adı ile derlemiştir. Yazma hâlindeki bu eserin tarihi bilinmemektedir.⁷¹

2.1.3. Fahreddîn-i Irâkî (ö. 688/1289)

Bahâeddin Zekeriyâ'nın halifesi ve aynı zamanda damadı olan Fahreddîn-i Irâkî, Kalenderî hâllere sahip bir diğer isimdir. Fahreddîn-i Irâkî'ye **Divân**, **Uşşaknâme/Dehfasil**, **Lema'ât** ve **Istîlâhatü's-sûfiyye** isimli eserler nisbet edilmektedir. Bu eserlerin tümünü Saîd Nefîsî *Külliyât-ı Şeyh Fahreddîn İbrâhîm-i Hemedânî el-Mütehallas be Irâkî*, Nesrîn Muhteşem Hazâî ise *Külliyât-ı Âsâr-ı Fahreddîn-i Irâkî* adı ile yayımlamıştır.⁷² Irâkî'nin eserlerinin her biri, bu külliyât dışında farklı

⁶⁷ Ahmet Özel, "Haskefi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 16/388.

⁶⁸ Mîrzâ La'î Beg La'î Bedahşî, *Semerâtü'l-kuds min şecerâti'l-üns*, nşr. Seyyid Kemâl Hâc Seyyid Cevâdi (Tahran: Pejuheşgâh-ı Ulûm-i İnsânî ve Mutâleat-i Ferhengi, 1376 hş.), 778; Dihlevî, *Ahbârü'l-ahyâr*, 126; Çiştî, *Mir'âtü'l-esrâr* (İran: İran Meclis Kütüphanesi, 667), 2/326-327; Rizvi, *A History of Sufism on India*, 1/210.

⁶⁹ Kivâm, *Kivâmü'l-akâyid*, 28-29.

⁷⁰ Zeydî, *Ahvâl ü Âsâr*, 68. La'î Şahbâz'ın şiirleri ve şiirlerinin muhtevâsı hakkındaki değerlendirmeler için bk. Saime İnal Savi, *La'î Şahbâz Kalender: Osman Merendî*, trc. N. B. G. Kâdi (Tahran: Müesses-e Ferheng-i Mintikaî, 1352 hş.), 23-33.

⁷¹ Münzevî, *Fihrist-i Müşterek*, 3/2034.

⁷² Fahreddîn-i Irâkî, *Külliyât-ı Şeyh Fahreddîn İbrâhîm-i Hemedânî el-Mütehallas be Irâkî*, nşr. Saîd Nefîsî (Tahran: Kitâbhâne-i Senâi, 1959); Fahreddîn-i Irâkî, *Külliyât-ı Fahreddîn-i Irâkî*, haz. Nesrin Muhteşem Hazâî (Tahran, 1377 hş.). Muhteşem Hazâî'nin birkaç defa basılmış olan neşrine dair bk. Ruzâ Bâkriyân Muvahhid, *Ferheng-i Âsâr-ı İrfân-ı İslâmî: Rehnümâ-yı Mevzûât ve Mezâmîn* (Kum: Defter-i Tebligât-ı İslâmî Havza-i İlmîyye, Pejuheşgâh-ı Ulûm ve Ferheng-i İslâmî, 1395 hş.), 435-436.

zamanlarda ayrı isimler tarafından da neşredilmiştir.⁷³ Irâkî'ye ait olduğu iddia edilen *Istilâhatü's-sûfiyye*'yi Nurettin Bayburtlugil Türkçeye tercüme etmiştir.⁷⁴ Bu eser *Kitâb-ı Lügât ve Istilâhât-ı Urefâ* adı ile Azîz Neseî'nin (ö. 700/1300 [?]) eseri olarak da ifade edilmektedir. Ancak araştırmalarda eserin Irâkî veyahut Azîz Neseî'ye değil, Şerefüddin Hüseyin b. Ülfetî Tebrîzî'ye ait olduğu ve hicrî 8. asırda *Reşfü'l-elhâz fi Keşfi'l-elfâz* ismi ile kaleme alındığı ortaya konulmuştur.⁷⁵ Türkiye'de de nüshası bulunan *Reşfü'l-elhâz*'ı,⁷⁶ Necîb Mâyîl Herevî neşretmiştir.⁷⁷ Irâkî'nin yukarıda zikredilen eserlerinin farklı dillerde tercümeleri de mevcuttur. *Uşşaknâme*'nin Arthur John Arbery tarafından İngilizceye,⁷⁸ Gökhan Çetinkaya tarafından Türkçeye,⁷⁹ *Lema'ât*'ın William C. Chittick ve Peter L. Wilson tarafından İngilizceye⁸⁰ yapılan çevirisi bunlardan bazısıdır. *Lema'ât* ise, Osmanlı döneminde ilk olarak Hacı Bayram Velî'nin (ö. 833/1430) müridlerinden İnce Bedreddin tarafından Türkçeye tercüme edilmiştir.⁸¹ Türkiye kütüphanelerinde çok sayıda nüshası olan bu tercümeyi,⁸² Hanifi Vural yeni harflere çevirerek neşretmiştir.⁸³ *Lema'ât*'ın Osmanlı dönemindeki diğer tercümeleri ise, Abdülmecîd b. Nasûh Tosyavî

⁷³ Bunlardan bazısı şöyledir: Fahreddin-i Irâkî, *Divân*, haz. Muhammed Dervîş (Çâphâne-i Muhammed Hasan İlmî, 1362 hş.); Fahreddin-i Irâkî, *Divân-ı Irakî*, haz. Ekber Hânî (Tahran: Müesses-e İntişârât-ı Nigâh, 1388 hş.); Fahreddin-i Irâkî, *Lema'ât*, haz. Muhammed Hâcevî (Tahran: İntişârât-ı Mevlâ, 1413/1992).

⁷⁴ Fahreddin-i Irâkî, "İstilahât-ı Ehl-i Tasavvuf", çev. Nurettin Bayburtlugil, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3 (1985), 345-361.

⁷⁵ Meryem Şa'banzâde, "Terdid der Nüvisende-yi Reşfü'l-elhâz ve Berresi-yi Tashih-i Ân", *Pejûheş Zebân ve Edebiyyât-ı Fârsî* 12 (1388 hş.), 19-29.

⁷⁶ Şerefüddin Hüseyin b. Ülfetî Tebrîzî, *Reşfü'l-elhâz fi Keşfi'l-elfâz* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Reşid Efendi, 1003).

⁷⁷ Şerefüddin Hüseyin b. Ülfetî Tebrîzî, *Reşfü'l-elhâz fi Keşfi'l-elfâz*, tsh. Necîb Mâyîl Herevî (Tahran, 1377 hş.).

⁷⁸ Fakhr al-Din Irâqî, *The Song of Lovers: Ushshâq-nâma*, trc. A. J. Arberry (Oxford: Oxford University Press, 1939).

⁷⁹ Fahrüddin-i Irâkî, *Âşıklar Kitabı: Uşşaknâme*, trc. Gökhan Çetinkaya (İstanbul: Büyüyenay Yayınları, 2016).

⁸⁰ Fakhrüddin Irâqî, *Fakhrüddin Irâqî: Divine Flashes*, haz. William C. Chittick - Peter L. Wilson (New York: Paulist Press, 1982).

⁸¹ Bu tercüme hakkında geniş bilgi için bk. Ercan Alkan, "Hacı Bayrâm-ı Velî'nin İsteğiyle Yapılan Bir Tercüme: İnce Bedreddin ve Tercüme-i Lemaât'ı", *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi* 14/31 (2013), 57-73.

⁸² Eserin nüshalarından bazısı şöyledir: Fahreddin-i Irâkî, *Tercüme-i Lema'ât*, trc. İnce Bedreddin (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, 3096); (İstanbul: Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Yazmaları, 1387).

⁸³ Fahreddin-i Irâkî, *Lemaât*, Hanifi Vural (İstanbul: Kesit Yayınları, 2017).

(ö. 996/1588)⁸⁴ ve Ahmed Avni Konuk'a (ö. 1938)⁸⁵ aittir. Ahmet Avni'nin aynı zamanda kısmî bir şerh niteliğindeki bu tercümesi Ercan Alkan tarafından neşredilmiştir.⁸⁶ Ercan Alkan'ın *Lema'ât* üzerine ayrı bir çalışması da mevcuttur.⁸⁷ *Lema'ât*'ı günümüz Türkçesine tercüme eden ilk isim ise Saffet Yetkin'dir.⁸⁸ Birçok defa şerh edilmiş olan *Lema'ât*'ın⁸⁹ en meşhur şerhi Abdurrahman Câmî'nin (ö. 898/1492) 886/1481 yılında tamamladığı⁹⁰ *Eşi 'atü'l-Lema'ât*'ıdır. *Lema'ât*'ı alt kıtada Delhi Sultanlığı döneminde ise, Alâeddin Ali b. Ahmed b. İbrâhim Mehâimî (ö. 835/1432) şerh etmiştir.⁹¹ Bu şerh *Lema'ât*'ın mezkûr coğrafyadaki ilk şerhi olmalıdır. *Lema'ât*'a Sühreverdî çevrelerinde yazılan şerhler ise, Semâüddin Dihlevî'ye (ö. 901/1496)⁹² ve **Şerh-i Lema'ât-ı Irâkî** isimli eseri ile Multanlı Şucâaddin b. Celâleddin Sühreverdî'ye (ö. 901/1496) aittir.⁹³

⁸⁴ Fahreddîn-i Irâkî, *Tercüme-i Lema'ât*, trc. Abdülmecid b. Nasûh Tosyavî (Kastamonu: Kastamonu İl Halk Kütüphanesi, 36). Abdülmecid b. Nasûh Tosyavî hakkında bk. Ufuk Hayta, *Abdülmecid b. Nasûh Tosyevî'nin (ö. 1588) Hayatı, Eserleri ve el-Hüdâ ve'l-Felâh Adlı Tefsir Risâlesinin Tahkiki* (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008).

⁸⁵ Fahreddîn-i Irâkî, *Tercüme-i Lema'ât*, trc. Ahmed Avni Konuk (Konya: Konya Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi, 3852); (İstanbul: Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, 35).

⁸⁶ Fahreddîn-i Irâkî, *Lema'ât: Aşka ve Aşıklara Dair*, trc. ve şerh: Ahmed Avni Konuk, yayına haz. Ercan Alkan (İstanbul: İlk Harf Yayınevi, 2011).

⁸⁷ Fahreddîn-i Irâkî, *Aşk Metafizigi*, trc. Ercan Alkan (İstanbul: Hayykitap, 2012). Bu eserin giriş bölümü, "Fahreddîn-i Irâkî'nin Hayatı" ve "*Lema'ât*'ın Tasavvuf Felsefesi" başlıkları ile sunulan William C. Chittick'in iki makalesinin tercümesini içermektedir. Ardından Farsça orijinal metnini esas alarak *Lema'ât*'ın çevirisini sunan Alkan, ayrıca William C. Chittick ile Peter L. Wilson tarafından yapılmış *Lema'ât* şerhinin tercümesine de yer vermiştir.

⁸⁸ Fahreddîn-i Irâkî, *Parlıtlar*, trc. Saffet Yetkin (Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, 1948). Bu tercüme daha sonra Fatih Yıldız tarafından baskıya hazırlanarak Büyüyenay Yayınları'ndan yayımlanmıştır. bk. Fahreddîn-i Irâkî, *Parlıtlar: Lema'ât*, trc. Saffet Yetkin, haz. Fatih Yıldız (İstanbul: Büyüyenay Yayınları, 2021).

⁸⁹ *Lema'ât*'a Hindistan'da yazılmış bazı şerhler için bk. Abdülhay el-Hasenî, *es-Sekâfetü'l-İslâmiyye fi'l-Hind*, 189.

⁹⁰ bk. Ömer Okumuş, "Câmî, Abdurrahman", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993) 7/97; Nevşâhî, *Kitâbînâsi-yi Âsâr-ı Fârsî-yi Çâp Şode der Şibh-i Kârre*, 1/655.

⁹¹ Abdülhay el-Hasenî, *es-Sekâfetü'l-İslâmiyye fi'l-Hind*, 189; Abdülhamit Birışık, "Mehâimî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 18/360.

⁹² Abdülhay el-Hasenî, *es-Sekâfetü'l-İslâmiyye fi'l-Hind*, 189.

⁹³ Abdullah Muhammed Habeşi, *Câmiü's-şürûh ve'l-havâşi: Mu'cemun şâmilün li-esmâil-kütübî'l-meşrûha fi't-türâsî'l-İslâmî ve beyâni şürûhihâ* (Abudabi: el-Mecmaü's-Sekafi, 2004), 3/1533.

2.1.4. Emir Hüseyinî Sâdât el-Gûrî (ö. 729/1328'den sonra)

Bahâeddin Zekeriyâ'nın velûd halifelerinden bir diğeri de Mahmud Şebüsterî'nin (ö. 720/1320) *Gülşen-i Râz*⁹⁴ isimli eseri ile hafızalarda yer edinen Emir Hüseyinî Sâdât el-Gûrî'dir. *Gülşen-i Râz* her ne kadar Hüseyinî'nin telifi değilse de, Tebrîz ulemâsına cevaplamaları için mesnevî tarzında gönderdiği soruları neticesinde vücûd bulduğundan Hüseyinî'nin de kalemine işaret etmektedir. Hüseyinî'nin ***Kenzü'r-rumûz***'u mesnevî nazım şekli ile yazılmış Farsça manzum bir eserdir.⁹⁵ Tasavvufî ıstılahların şerhinin yapıldığı ilk manzum eser olarak kabul edilmektedir. Eserin başlıca kaynakları *Avârifü'l-maârif* ve *Keşfü'l-mahcûb*'dur.⁹⁶ Türkiye'de nüshaları⁹⁷ bulunan *Kenzü'r-rumûz* neşredilmiştir.⁹⁸

Hüseyinî 711/1311'de kaleme aldığı ***Nüzhetü'l-ervâh*** isimli eserini Farsça mensur ve manzum karışık olarak yazmıştır. Seyr ü sülûk mertebelerinin açıklandığı ve uzletin tavsiye edildiği *Nüzhetü'l-ervâh*'ta, nefis tezkiyesi ve aşk temaları ön plana çıkmaktadır.⁹⁹ Neşredilmiş olan *Nüzhetü'l-ervâh*'ın,¹⁰⁰ şerhleri mevcuttur.¹⁰¹ Türkiye kütüphanelerinde de nüshaları olan eser,¹⁰² Mehmet Saîd tarafından Türkçeye tercüme

⁹⁴ Eser hakkında bk. H. Ahmet Sevgi, "Gülşen-i Râz", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 14/253-254; Khaliq Ahmad Nizami, "Hüseyinî Sâdât el-Gûrî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1999), 19/24.

⁹⁵ Rizvi, *A History of Sufism in India*, 1/209.

⁹⁶ Berceste, "Sühreverdiyye: 2. Vijegihâ-yı Tarîka-i Sühreverdiyye", 4/129.

⁹⁷ Eserin nüshalarından bazıları şöyledir: Hüseyinî Sâdât el-Gûrî, *Kenzü'r-rumûz* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya, 4792; 4795; 4870).

⁹⁸ Muhammed Abdülkadir, *Mecmûa-i Erbaa Mesnevî* (Haydarâbâd Dekken: Matba-ı Müfid Dekken, 1892-1893), 1-64. Eser, ayrıca *Zâdü'l-müsâfirîn* ve *Sî-nâme* ile birlikte neşredilmiştir. bk. Emir Hüseyinî Herevî, *Mesnevîhâ-yi İrfânî*, tsh. Seyyid Muhammed Turâbî (Tahran: Dânişgâh-ı Tahran, 1371 hş.). Eser hakkında ayrıca bk. Muvahhid, *Ferheng-i Âsâr-ı İrfânî-i İslâmî*, 185-186; Nevşâhî, *Kitâbşinâsi-yi Âsâr-ı Fârsî-yi Çâp Şode der Şibh-i Kârre*, 3/1755.

⁹⁹ Nizami, "Hüseyinî Sâdât el-Gûrî", 19/24; Berceste, "Sühreverdiyye: 2. Vijegihâ-yı Tarîka-i Sühreverdiyye", 4/129.

¹⁰⁰ Emir Hüseyinî Gûrî Herevî, *Nüzhetü'l-ervâh*, nşr. Mir Necîbullah Mâyil Herevî (Kâbil, 1398 hş.). Eserin diğer Farsça neşirleri için bk. Nevşâhî, *Kitâbşinâsi-yi Âsâr-ı Fârsî-yi Çâp Şode der Şibh-i Kârre*, 1/689-690.

¹⁰¹ Eserin şerhleri için bk. Abdülhay el-Hasenî, *es-Sekâfetü'l-İslâmiyye fi'l-Hind*, 190; Münzevî, *Fihristvâre-yi Kitâbhâ-yi Fârsî*, 8/1026-1029.

¹⁰² Eserin nüshalarından bazıları şöyledir: Hüseyinî Sâdât el-Gûrî, *Nüzhetü'l-ervâh* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya, 4792; 4870; 2061).

edilmiş¹⁰³ ve bu tercüme bir yüksek lisans tezi kapsamında günümüz harflerine aktarılmıştır.¹⁰⁴

Tarabü'l-mecâlis, Abdurrahman Câmî'nin *Eşi'atü'l-Lema'ât*'ının kenarında basılmıştır.¹⁰⁵ Farsça manzum ve mensur karışık olan *Tarabü'l-mecâlis*'te insanlardan eziyet gören ve bu durumdan kurtulmak için çare arayan hayvanlar üzerinden tasavvufî, felsefî ve ahlâkî konular ele alınmıştır. Eserin Türkiye kütüphanelerinde nüshaları mevcuttur.¹⁰⁶ Eser Tatavlı Mahremî (ö. 942/1535) tarafından Türkçeye tercüme edilmiş ve bu tercüme bir doktora tezi çalışmasıyla günümüz Türkçesine aktarılmıştır.¹⁰⁷

Hüseyinî **Zâdü'l-müsafirîn** isimli eserinde tasavvufî düşüncelerini masal ve hikâyeler aracılığıyla manzum olarak kaleme almıştır. Türkiye'de nüshaları olan *Zâdü'l-müsafirîn*¹⁰⁸ basılmıştır.¹⁰⁹ Hüseyinî mensur eserlerinden **Sırât-i Müstakîm**'de sâlikin mertebelerini ele almaktadır.¹¹⁰ *Sırât-i Müstakîm*'in Süleymaniye Kütüphanesi'nde nüshası mevcuttur.¹¹¹ **İşknâme** olarak da bilinen **Sî-nâme** ise, 30 manzum tasavvufî aşk mektubundan meydana gelen Farsça bir mesnevîdir.¹¹² Neşredilmiş olan

¹⁰³ Hüseyinî Sâdât el-Gürî, *Nüzhetü'l-ervâh*, trc. Mehmet Said (Dersaadet: Mahmud Bey Matbaası, 1320).

¹⁰⁴ Sahre Güzel, *Nüzhetü'l-ervâh Adlı Eserin Latin Alfabesine Aktarımı ve Dil Hususiyetleri* (İstanbul: Fatih Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008).

¹⁰⁵ bk. Nizami, "Hüseyinî Sâdât el-Gürî", 19/24.

¹⁰⁶ Eserin nüshalarından bazıları şöyledir: Hüseyinî Sâdât el-Gürî, *Tarabü'l-mecâlis* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, 1579; 1870; Lala İsmail, 177).

¹⁰⁷ Sahre Yüksel, *Mahremî, Terceme-i Tarabü'l-Mecâlis (Giriş-İnceleme-Metin-Günümüz Türkçesine Aktarma-Sözlük)*, (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014).

¹⁰⁸ Hüseyinî Sâdât el-Gürî, *Zâdü'l-müsafirîn* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya, 2127; 4870; Reşid Efendi, 837; Hacı Selim Ağa, 1003); (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, FY, 538). Ayrıca Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya, 4792'de *Zâdü's-Sâlikîn* olarak kaydedilen eser de yine bu eserdir (bk. Yüksel, *Mahremî*, 7).

¹⁰⁹ Kanpur: Matba-ı Münşî Nevalkişor, hş. 1294/m. 1877; Leknev, hş. 1302/m. 1885; Tahran, 1354. Eser, ayrıca *Kenzü'r-rumûz* ve *Sî-nâme* ile birlikte neşredilmiştir. bk. Emir Hüseyinî Herevî, *Mesnevîhâ-yi İrfânî*, tsh. Seyyid Muhammed Turâbî (Tahran: Dânişgâh-ı Tahran, 1371). Eserin içeriği ve neşirleri hakkında ayrıca bk. Muvahhid, *Ferheng-i Âsâr-ı İrfân-ı İslâmî*, 185-186; Nizami, "Hüseyinî Sâdât el-Gürî", 19/24; Nevşâhî, *Kitâbşinâsi-yi Âsâr-ı Fârsî-yi Çâp Şode der Şibh-i Kârre*, 3/1755.

¹¹⁰ Yüksel, *Mahremî*, 8.

¹¹¹ Hüseyinî Sâdât el-Gürî, *Sırât-i Müstakîm* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Lala İsmail, 154).

¹¹² Mâyil Herevî, *Şerh-i Hâl ü Âsâr-ı Emir Hüseyinî-yi Gürî Herevî* (Kâbil: Vizâret-i İttlâât u Kültür, 1966), 44-50; Muhammed Cevâd Şems, "Emir Hüseyinî", *Dâiretü'l-maârif-i Büzurg-ı İslâmî* (Tahran: Merkez-i Dâiretü'l-Maârif-i Büzurg-ı İslâmî, 2001), 10/258; Amil Çelebioğlu, *Türk Mesnevî Edebiyatı Sultan İkinci Murad Devri* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2018), 283; Yüksel, *Mahremî*, 5-7. Eserin içeriğine dair bk. Muvahhid, *Ferheng-i Âsâr-ı İrfân-ı İslâmî*, 185-186.

eserin¹¹³ Türkiye’de de nüshaları bulunmaktadır.¹¹⁴ Eser 15. yüzyılda İznikli Hümâmî (ö. ?) tarafından Türkçeye tercüme edilmiş ve bu tercüme yeni harfler ile neşredilmiştir.¹¹⁵

Hüseyin’in **Penc-i Genc’i**, Farsça beş kasideden müteşekkildir. Senâî’nin (ö. 525/1131 [?]) bazı tasavvufî kasidelerine nazîre olarak kaleme alınmıştır.¹¹⁶ Türkiye’de nüshaları¹¹⁷ bulunan eser neşredilmiştir.¹¹⁸ **Rûhu’l-ervâh** isimli eseri ise, esmâ-i hüsnânın tasavvufî bir şerhidir.¹¹⁹ Hüseyin’in mesnevî nazım şeklinde kaleme aldığı diğer eser **Kalendernâme’**dir. Tahran¹²⁰ ve Türkiye’de¹²¹ nüshaları bulunmaktadır. Sadettin Kocatürk, Tahran’daki nüshayı esas alarak eseri neşretmiştir.¹²² Zikredilen eserlerin yanı sıra Hüseyin’ye **Dîvân-ı Mîr**

¹¹³ Eser, *Kenzü’l-rumûz ve Zâdül-müsâfirîn* ile birlikte neşredilmiştir. bk. Emîr Hüseyinî Herevî, *Mesnevihâ-yi İrfânî*, tsh. Seyyid Muhammed Turâbî (Tahran: Dânişgâh-ı Tahran, 1371).

¹¹⁴ Hüseyinî Sâdât el-Gürî, *Sinâme* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya, 4870; Şehid Ali Paşa, 1188); Hüseyinî Sâdât el-Gürî, *Işknâme* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya, 2127).

¹¹⁵ Hümâmî’nin tercümesi üzerine bir yüksek lisans çalışması yapılmış olup [Mustafa Altun, *Sî-nâme-i Hümâmî (İnceleme-Metin-Dizin)* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1995)], bu çalışma daha sonra basılmıştır [Hümâmî, *Sî-nâme-i Hümâmî*, haz. Mustafa Altun (Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, 2017)]. Hümâmî’nin tercümesi üzerine ayrıca Özcan Temel de bir çalışma yapmıştır [İznikli Hümâmî, *Sî-nâme: 15. Yüzyıl-Mesnevî*, haz. Özcan Temel (İstanbul: Arı Sanat Yayınevi, 2019)]. Hümâmî’nin tercümesi hakkında ayrıca bk. Çelebioğlu, *Türk Mesnevi Edebiyatı Sultan İkinci Murad Devri*, 282-290.

¹¹⁶ Nizami, “Hüseyinî Sâdât el-Gürî”, 19/24. Yüksel, eserin *Genc-nâme* olarak da adlandırıldığını belirtir (bk. Yüksel, *Mahremî*, 8).

¹¹⁷ Hüseyinî Sâdât el-Gürî, *Penc-i Genc* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya, 4792; 4870; Nurosmaniye, 4964).

¹¹⁸ Eser ve neşirleri hakkında bk. Şems, “Emîr Hüseyinî”, 10/258; Nevşâhî, *Kitâbşinâsî-yi Âsâr-ı Fârsî-yi Çâp Şode der Şîbh-i Kârre*, 3/1807. Milâdî 1880, 1883, 1890 yıllarında neşredilen eser son olarak 1916 yılında (Matba-ı Nevvalişor) yayımlanmıştır.

¹¹⁹ bk. Şems, “Emîr Hüseyinî”, 10/258.

¹²⁰ Şems, “Emîr Hüseyinî”, 10/258.

¹²¹ İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya, 1914. Eserin Türkiye’deki nüshası için ayrıca bk. Ramazan Şeşen, “Türkiye Kütüphanelerindeki Tanıtılmamış Bazı Farsça Yazmalar”, *İslâm Tetkikleri Enstitüsü Dergisi* 8/1-4 (1984), 31.

¹²² Sadettin Kocatürk, “İran’da İslamiyetten Sonraki Yüzyıllarda Fikir Akımlarına Toplu Bir Bakış ve Kalenderîye Tarikatı ile İlgili Bir Risale”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 28/3-4 (1970), 221-231.

Hüseynî,¹²³ **Ankâ-yi Mağrib**,¹²⁴ **Sırnâme**¹²⁵ ve **Mecma'u'l-inşâ**¹²⁶ isimli eserler de nisbet edilmektedir. Ayrıca Hüseynî'nin *Mir'âtü'l-bedî' fî ahvâlî'n-Nakşibendiyye* isimli bir eserinden daha bahsedilmekte ise de,¹²⁷ bu eser başka bir Emîr Hüseynî'nin *Mir'âtü'l-bedâyi'* isimli eseri¹²⁸ ile karıştırılmıştır.

2.1.5. Seyyid Celâleddin Sürhpûş (ö. 690/1291, 695/1295-1296 [?])

Seyyid Celâleddin Sürhpûş, Bahâeddin Zekeriyâ'nın halifelerinden olup Sühreverdiyye'nin Buhâriyye kolunun müessisidir. Sürhpûş'un bilinen herhangi bir eseri yoktur. Ancak halifelerinden Muhammed Ramazan; şeyhinin hayatı ve kerametlerini anlattığı **Ahvâl-i Seyyid Celâleddin Sürhpûş**'u kaleme almıştır.¹²⁹ Ayrıca müellifi meçhul **Tezkire-i Celâlî** isimli eserde Sürhpûş'un nesebi ve hatıralarına yer verilmiştir.¹³⁰

2.1.5.1. Mahdûm-i Cihâniyân (ö. 785/1383) ve Silsilesindeki Sühverdüler'in Eserleri

Dedesi Seyyid Celâleddin Sürhpûş ile sıklıkla karıştırılan ve Mahdûm-i Cihâniyân olarak şöret bulan Celâleddin Hüseyin b. Ahmed el-Buhârî, tarikatin bölgedeki otorite isimlerinden olup Sühverdüliğin Celâliyye alt kolunu tesis etmiştir. Mahdûm-i Cihâniyân'a nisbet edilen eserlerden **Sıracü'l-hidâye**; oğlu Seyyid Abdullah'ın yazdığı, müridlerinden de Ahmed Berenî'nin derlediği bir melfûzâtıdır.¹³¹ Muhtevâ

¹²³ bk. Şems, "Emîr Hüseynî", 10/258; Herevî, *Şerh-i Hâl ü Âsâr-ı Emîr Hüseynî-yi Gürî Herevî*, 54-57.

¹²⁴ Bu eserin Hüseyin Herevî'ye aidiyetine dair kesin bilgi yoktur. Devletşâh b. Bahtîşâh-ı Semerkandî; *Tezkiretü's-suarâ-yı Devletşâh Semerkandî*, nşr. Muhammed Abbâsî (Tahran: İntişârât-ı Kitâbfürüşî-yi Bârânî, 1337 hş.), 249-250; Herevî, *Şerh-i Hâl ü Âsâr-ı Emîr Hüseynî-yi Gürî Herevî*, 56-57.

¹²⁵ Cemâlî, *Siyerü'l-ârifîn*, 110.

¹²⁶ Nizami, "Hüseynî Sâdât el-Gürî", 19/24.

¹²⁷ Nizami, "Hüseynî Sâdât el-Gürî", 19/24.

¹²⁸ Necdet Tosun, *Bahâeddin Nakşibend Hayatı, Görüşleri, Tarikatı* (İstanbul: İnsan Yayınları, 2007), 431. Eserin nüshası için bk. Hüseyin b. İbn-i Yemîn el-Hüseynî, *Mir'âtü'l-bedâyi'* (İstanbul: Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Veliyyüddin, 3229).

¹²⁹ Münzevî, *Fihrist-i Müsterek*, 11/1075; Fâtımâ Rahîmî, "Celâleddin Buhârî", *Dânişnâme-i Cihân-ı İslâm* (Tahran: Bünyâd-ı Dâiretü'l-Maârif-i İslâmî, 2006), 10/498.

¹³⁰ Eser ve nüshası için bk. Münzevî, *Fihrist-i Müsterek*, 11/1087.

¹³¹ bk. Gulâm Ali Âryâ, "Buhârî, Seyyid Celâl", *Dâiretü'l-maârif-i Büzürg-i İslâmî* (Tahran: Merkez-i Dâiretü'l-Maârif-i Büzürg-i İslâmî, 2001), 11/468; Nevşâhî, *Kitâbşinâsî-yi Âsâr-ı Fârsî-yi Çâp Şode der Şibh-i Kârre*, 1/629.

açısından fıkıh kitabını andıran *Sirâcü'l-hidâye*; Sühreverdiyye ve diğer tarikat meşâyihinin menkıbeleri ve mürid-mürşid ilişkisi gibi tasavvufi konuları içermektedir.¹³² *Sirâcü'l-hidâye* neşredilmiştir.¹³³ Ancak eserin Mahdûm-i Cihâniyân'ın melfûzâtı olmasına şüpheyle yaklaşanlar mevcuttur.¹³⁴

Hulâsatü'l-elfâz Câmiu'l-ulûm; Mahdûm-i Cihâniyân'ın 8 Rebiyyü'l-âhir 781/1379 ile 17 Muharrem 782/1380 tarihleri arasında Delhi'deki sohbetlerini, halifesi Ebû Abdullah Alâeddin Ali b. Esad b. Eşref'in derlediği bir melfûzâtıdır.¹³⁵ Muhtevâsı bakımından günlük tarzındaki eserde, sohbetlerin yanı sıra bu süreçteki yemek ve namaz vakitleri ile meclise katılanların listesi detaylı bir şekilde kaydedilmiştir.¹³⁶ Eser Delhi'de Kâdi Seccâd Hüseyin¹³⁷ ve İslâmâbâd'da Gulâm Server¹³⁸ tarafından neşredilmiştir. Eserin ayrıca *ed-Dürrü'l-manzûm fi tercümeti melfûzü'l-Mahdûm* adı ile Urduca tercümesi mevcuttur.¹³⁹

Hizâne-i Celâli eseri **Hazînetü'l-fevâidi'l-Celâliyye**¹⁴⁰ ve **Hizânetü'l-fevâidi'l-Celâliyye** olarak da adlandırılmaktadır. Ahmed Bahâeddin Yakup b. Hüseyin b. Mahmud b. Süleyman el-Bittî (ö. 777/1375-1376'dan önce) tarafından derlenen bu eserde, Mahdûm-i Cihâniyân'ın 752-767/1351-1366 yılları arasında Uç bölgesinde yaptığı

¹³² Münzevî, *Fihrist-i Müşterek*, 3/1548-1549; Âryâ, "Buhârî, Seyyid Celâl", 11/468. Ayrıca bk. Mahdûm-i Cihâniyân, *Sirâcü'l-hidâye*, 22.

¹³³ Mahdûm-i Cihâniyân, *Sirâcü'l-hidâye*, nşr. Kâdi Seccâd Hüseyin (Indian Council of Historical Research, 1983).

¹³⁴ bk. Kâdi Seccâd Hüseyin, "Mukaddime", *Sirâcü'l-hidâye*, mlf. Mahdûm-i Cihâniyân, xii-xv; Amina M. Steinfels, *Knowledge Before Action: Islamic Learning and Sufi Practice in the Life of Sayyid Jalal al-din Bukhari Makhdum-i Jahaniyan* (Columbia: University of South Carolina, 2012), 70.

¹³⁵ Seyyid Bâkır b. Seyyid Buhârî, *Cevâhirü'l-evliyâ*, haz. Gulâm Server Lahorî (Nûrâbâd: Medînetü'l-ilm Dârü'l-ulûm-i Müceddidiyye, 1976), 61-62, 506; Abdülhay el-Hasenî, *Nüzhetü'l-havâtır*, 3/260. Meclis-i Şûrâ-yı İslâmi Kütüphanesi, 208976'da *Melfûzât-ı Seyyid Celâleddin* adı ile kayıtlı eksik el yazması da *Hulâsatü'l-elfâz* ile aynı eserdir.

¹³⁶ bk. Âryâ, "Buhârî, Seyyid Celâl", 11/468.

¹³⁷ Mahdûm-i Cihâniyân, *Câmiu'l-ulûm Melfûzât-ı Hüseyin el-Ma'rûf be-Celâleddin Mahdûm-i Cihâniyân u Cihângeşt*, derl. Ebû Abdullah Alâeddin Ali b. Esad, haz. Kâdi Seccâd Hüseyin (Delhi: Indian Council of Historical Research, 1987).

¹³⁸ Mahdûm-i Cihâniyân, *Câmiu'l-ulûm Melfûzât-ı Hüseyin el-Ma'rûf be-Celâleddin Mahdûm-i Cihâniyân u Cihângeşt*, derl. Ebû Abdullah Alâeddin Ali b. Esad, haz. Gulâm Server (İslâmâbâd: Merkez-i Tahkikât-i Fârsî-yi İrân ve Pâkistân, 1992). Gulâm Server esere yazdığı bir mukaddimeyi de ayrıca yayımlamıştır [Gulâm Server, *Mukaddime-i Hulâsatü'l-elfâz Câmiu'l-ulûm* (İslâmâbâd: Merkez-i Tahkikât-i Fârsî-yi İrân ve Pâkistân, 1992)].

¹³⁹ Ahmed Berenî, *ed-Dürrü'l-manzûm fi Tercüme-i Melfûzü'l-Mahdûm*, nşr. Mevlevî Muhammed Abdülmeccid (Delhi: Matba'-ı Ensârî, 1891).

¹⁴⁰ Abdülhay el-Hasenî, *es-Sekâfetü'l-İslâmiyye fi'l-Hind*, 203.

sohbetler kaydedilmiştir.¹⁴¹ Farsça olan eserde ilim ve ulemânın fazîleti, tevbe, ezan, ölüm, namaz, zekât, oruç, hac, i'tikâf, ziyâfet, nikâh, ehl-i beyte hürmet, evliyâ menkıbeleri, hilâfet hırkası vb. konular yer almaktadır.¹⁴² Yazma hâlidir.¹⁴³

Mahdûm-i Cihâniyân'ın **Hizâne-i Cevâhir-i Celâliyye**'si de **Hizâne-i Celâlî** ve **Cevâhir-i Celâlî** olarak adlandırılmaktadır. Halifelerinden Fazlullah b. Ziyâ Abbâsî tarafından derlenen bu Farsça melfûzât 781/1379'da tamamlanmıştır. Eser tevhid, şeriat, tarikat, hakikat, namaz, hac, uyku, ezan, yolculuk, biat, müridin âdâbı, murâkabe, kabz-bast, fakr-gınâ, kalp, nefis, ruh, akıl ve tasavvufun mâhiyeti gibi konuları içermektedir. Yazma hâlidir.¹⁴⁴

Tuhfetü's-serâyir; Muhammed Gaznevî'nin,¹⁴⁵ Mahdûm-i Cihâniyân'ın 1-7 Zilkâde 777/1376 tarihlerindeki dersleri ve sorulara verdiği cevapları derlediği günlük kaydı niteliğinde, küçük ve anlaşılır Farsça bir eserdir. Yazma hâlidir.¹⁴⁶ **Müsâfirnâme**; Mahdûm-i Cihâniyân'ın müridlerinden Seyyid Mahmud Bengâlî'nin, şeyhinin seyahatlerini derlediği Farsça bir eserdir.¹⁴⁷ Farklı adlarla birçok kez neşredilen eserin¹⁴⁸ Urduca tercümesi mevcuttur.¹⁴⁹ Steinfels, eserin *Sefernâme* ve *Seyrnâme* olarak da adlandırıldığını ancak *Seyrnâme*'nin *Müsâfirnâme* ile aynı olduğunu, *Sefernâme*'nin ise *Müsâfirnâme*'den farklı bir eser olduğunu belirtmektedir.¹⁵⁰ Mahdûm-i Cihâniyân silsilesinde yer alan isimlerden Seyyid Bâkır'ın ifadesine göre ise, *Seyrnâme* Seyyid

¹⁴¹ Steinfels, *Knowledge Before Action*, 165.

¹⁴² Münzevî, *Fihrist-i Müşterek*, 3/1426; Mujaddidi, *Catalogue*, 352-353; Âryâ, "Buhârî, Seyyid Celâl", 11/468.

¹⁴³ Eserin nüshaları için bk. Münzevî, *Fihrist-i Müşterek*, 3/1427; Steinfels, *Knowledge Before Action*, 165.

¹⁴⁴ Eser ve nüshaları için bk. Münzevî, *Fihristvâre-yi Kitâbhâ-yı Fârsî*, 7/325-326; a.mlf., *Fihrist-i Müşterek*, 3/1425-1426.

¹⁴⁵ Âryâ, "Buhârî, Seyyid Celâl", 11/468.

¹⁴⁶ Eser ve nüshaları hakkında bk. Münzevî, *Fihrist-i Müşterek*, 3/1336; Mujaddidi, *Catalogue*, 351-352.

¹⁴⁷ Münzevî, *Fihrist-i Müşterek*, 3/1918; 11/1183; Âryâ, "Buhârî, Seyyid Celâl", 11/468.

¹⁴⁸ Seyyid Mahmud Bengâlî, *Seyrnâme-i Kelân*, (Matba-ı Alâî, 1898-1899); ayrıca bk. Seyyid Mahmud Bengâlî, "Müsâfirnâme", nşr. ? *Mecelle-i Tefekkür* 4/3-4 (1992-1993), 7-49, 55; Seyyid Mahmud Bengâlî, *Seyrnâme*, nşr. Muhammed Hayreddin (Matba-ı Sâbirî, ts.). Eserin neşirleri için bk. Nevşâhî, *Kitâbşinâsî-yi Âsâr-ı Fârsî-yi Çâp Şode der Şibh-i Kârre*, 4/2313.

¹⁴⁹ Seyyid Celâl, *Sefernâme-i Mahdûm-i Cihâniyân-ı Cihângeşt*, trc. Muinüddin Akil (Karaçi: Oxford University Press, 2011). Eserin diğer Urduca tercümeleri için bk. Münzevî, *Fihrist-i Müşterek*, 11/1183.

¹⁵⁰ bk. Steinfels, *Knowledge Before Action*, 170-171.

Feyzullah Buhârî tarafından derlenmiştir.¹⁵¹ Buna göre *Müsâfirnâme*'nin *Seyrnâme*'den farklı bir eser olduğu anlaşılmaktadır. *Sefernâme* hakkında ise net bir bilgiye ulaşılamamışsa da, kanaatimize göre onun *Müsâfirnâme* ile aynı eser olması muhtemeldir.

Mektûbât-ı Cihâniyân-ı Cihângeş olarak da bilinen **Mukarrarnâme**, Mahdûm-i Cihâniyân'ın ahlâkî ve irfânî meselelerde Tâceddin Ahmed b. Muîn Siyâhpûş Dihlevî'ye gönderdiği 42 mektubu içermektedir. Siyâhpûş Dihlevî'nin 777/1474 yılında derlediği bu mektuplar, Arapça ve Farsça karışık olarak yazılmıştır. Eser Urducaya tercüme edilmiştir.¹⁵² Steinfels, mektupların Mahdûm-i Cihâniyân'a âdiyetine şüphe ile yaklaşmaktadır.¹⁵³ Mahdûm-i Cihâniyân'ın Salahaddin Şâh tarafından derlenen **Mazhar-ı Celâli** isimli mefûzâtı da yazma hâlinindedir.¹⁵⁴ Mahdûm-i Cihâniyân'ın müridlerinden Seyyid Yusuf Muhammed'in derlediği **Suâl ü Cevâp**,¹⁵⁵ Emîr-i Kebîr Seyyid Behve'nin, Mahdûm-i Cihâniyân'a çeşitli konularda sorduğu 16 soruyu ve Mahdûm-i Cihâniyân'ın bu sorulara vermiş olduğu cevapları içerir. Yazma hâlinindedir.¹⁵⁶

Yukarıdakilerin yanı sıra **Risâle-i Kenzü'l-erbaîn** ile aynı olduğu düşünülen **Erbâin-i sûfiyye**¹⁵⁷ ve **Münâcât-ı Cihâniyân-ı Cihângeş**¹⁵⁸ eserleri de Mahdûm-i Cihâniyân'a nisbet edilmektedir. Kayıtlarda Mahdûm-i Cihâniyân'ın meçhul bir müridi tarafından derlenmiş olan **Menâkıb-ı Kutbî** de yer almaktadır. Mahdûm-i Cihâniyân'ın biyografisi ile sûfî kimliğine ilişkin mühim bilgilerin yer aldığı bu eser yazma

¹⁵¹ Seyyid Bâkır, *Cevâhirü'l-evliyâ*, 217, 221.

¹⁵² Mahdûm-i Cihâniyân, *Mukarrarnâme*, trc. Seyyid Tasvîr Hüseyin Buhârî (Lahor: İdâre-i Tahkikât-ı Hazret-i Celâleddin Hüseyin Sürhpûş Buhârî). Eser ve nüshaları için bk. Münzevî, *Fihrist-i Müşterek*, 3/1982; Âryâ, "Buhârî, Seyyid Celâl", 11/468; Berceste, "Sühreverdiyye: 2. Vijegihâ-yı Tarîka-i Sühreverdiyye", 4/129.

¹⁵³ Steinfels, *Knowledge Before Action*, 169-170.

¹⁵⁴ Eser ve nüshaları için bk. Münzevî, *Fihrist-i Müşterek*, 3/1937.

¹⁵⁵ Seyyid Bâkır, *Cevâhirü'l-evliyâ*, 63.

¹⁵⁶ Eser ve nüshası için bk. Münzevî, *Fihrist-i Müşterek*, 3/1567; 11/894-895.

¹⁵⁷ Âryâ, "Buhârî, Seyyid Celâl", 11/468. Lahorî, *Erbâin-i Sûfiyye*'nin Mahdûm-i Cihâniyân'a ait olduğunu ve Muhammed Eyyüb Kâdirî tarafından neşredildiğini belirtir. Mahdûm-i Cihâniyân, *Erbâin-i Sûfiyye*, nşr. Muhammed Eyyüb Kâdirî (Matba-ı Karaçi, 1963). Eser hakkında bk. Lahorî, *Mukaddime-i Cevâhirü'l-evliyâ*, 46.

¹⁵⁸ Âryâ, "Buhârî, Seyyid Celâl", 11/468.

hâlinededir.¹⁵⁹ Ayrıca Mahdûm-i Cihâniyân adına **Menâkıb-ı Mahdûm-i Cihâniyân** isimli bir başka eser kayıtlıdır.¹⁶⁰ Eserler karşılaştırılmamıştır ancak Steinfels'in de ifade ettiği üzere¹⁶¹ *Menâkıb-ı Mahdûm-i Cihâniyân*'ın *Menâkıb-ı Kutbî* ile aynı eser olması muhtemeldir.

Mahdûm-i Cihâniyân'ın oğlu ve halifesi Şeyh Nasîrüddin'in (ö. 847/1443) **Râhatü'l-Buhârî** isimli bir eseri kaydedilmişse de,¹⁶² eser hakkında bilgiye ulaşılamamıştır. Şeyh Nasîrüddin'in velûd bir şahsiyet olan torunu Şah Âlem'in de (ö. 880/1475) çok sayıda eseri mevcuttur. Birçoğu kendi dergâhının kütüphanesinde yer alan bu eserlerin neredeyse tamamı Farsça kaleme alınmıştır. **Mevsülü't-tâlibîn** mârifet ve nefis tezkîyesi, **el-Vusûl ilallâh** sâliklerin vuslatı, **Melfûzât-ı Kutbiyye** ise dedesi Mahdûm-i Cihâniyân'ın menâkıbına dair Farsça eserleridir. **Mefâtihu hazâinillâh** ve **Zinetü'l-mefâtih-i Kenzullâh** risâleleri **Vezaîf-i Letâif-i Şâhiyye** adıyla bir araya getirilmiştir. Şah Âlem ve oğlu Seyyid Muhammed Makbûl Âlem Gucerâti'nin (ö. 1045/1635) birlikte derledikleri **Letâif-i Şâhiyye** isimli günlük vird ve duaları içeren farklı bir eser daha zikredilir.¹⁶³ Kanaatimizce *Letâif-i Şâhiyye* ve *Vezaîf-i Letâif-i Şâhiyye* aynı eser olmalıdır. Şah Âlem'in 871-877/1466-1467 yıllarında cuma günleri verdiği sohbetleri **Cemâat-i Şâhiyye** adı ile derlenmiştir. Bu eserin Seyyid Muhammed Makbûl Âlem veya onun torunlarından Seyyid Ca'fer b. Celâl tarafından kaleme alındığına ilişkin farklı rivayetler mevcuttur. Bunların yanı sıra Seyyid Muhammed Makbûl Âlem, **Çihil Meclis** isimli eserinde Şah Âlem'in kerametlerine yer vermiştir. Şah Âlem'e nisbet edilen diğer eserler ise; **Münâcât-ı Şah Âlem**, **Risâle-i**

¹⁵⁹ Cemâli, *Siyerü'l-ârifin*, 158; Muhammed Kâsım Hindûşah Esterâbâdi, *Târîh-i Firişte*, nşr. Muhammed Ruzâ Nasîri (Tahrân: Encümen-i Âsâr ü Mefâhir-i Ferhengî, 1394 hş.), 4/698. Eserin nüshaları için ayrıca bk. Mujaddidi, *Catalogue*, 353; Ârif Nevşâhi, *Fihrist-i Nüşahâ-yı Hattî-yi Fârsî-yi Pâkistan* (Tahrân: Mirâs-ı Mektûb, 2012), 2/992-993. Steinfels, eserin Seyyid Muizzüddin Resûldâr tarafından kaleme alındığını ve *Câmi-i Kutbî* olarak da adlandırıldığını kaydetmiştir (Steinfels, *Knowledge Before Action*, 168).

¹⁶⁰ Münzevî, *Fihristvâre-yi Kitâbhâ-yi Fârsî*, 8/991; Lahorî, *Mukaddime-i Cevâhirü'l-evliyâ*, 46.

¹⁶¹ Steinfels, *Knowledge Before Action*, 168.

¹⁶² Seyyid Bâkır, *Cevâhirü'l-evliyâ*, 113, 244.

¹⁶³ Nevşâhi, *Kitâbşinâsi-yi Âsâr-ı Fârsî-yi Çâp Şode der Şibh-i Kârre*, 1/774; Muhammed İkbâl Müceddidi, "Şah Âlem Gucerâti", *Dânişnâme-i Zebân ve Edeb-i Fârsî der Şibh-i Kârre* (Tahrân: Ferhengistân-ı Zebân ve Edeb-i Fârsî, 2016), 4/186. *Letâif-i Şâhiyye*, Urduca bir mukaddime eklenerek nesredilmiştir. bk. Seyyid Muhammed Makbûl Âlem, *Letâif-i Şâhiyye*, nşr. Seyyid Vâris Ali Tirmizî (Karaçi: Encümen-i İslâmiyy-i Umrâniyyât).

İ'timâdü'l-mürîdîn¹⁶⁴ ve muhtasar bir Farsça eser olarak nitelendirilen **Risâle-i tasavvuf**'tur.¹⁶⁵

Mahdûm-i Cihâniyân'ın kardeşi ve halifesi Râcû Kâtâtâl'in (ö. 827/1424) halifesi Hacı Abdülvehhâb Buhârî'nin (ö. 932/1525-1526) ise, hadisleri merkeze alarak hazırlamış olduğu bir Kur'ân tefsiri bulunmaktadır. Kur'ân'ın tamamına yakını tefsir ettiği nakledilen bu Arapça eserin adı bilinmemektedir. *Ahbâru'l-ahyâr*'da bu tefsirden bazı iktibaslar yapılmıştır.¹⁶⁶ Mahdûm-i Cihâniyân'ın torunu ve halifelerinden Şeyh Kebîrüddin İsmâil'in (ö. 825/1422) halifesi Semâüddin Dihlevî'nin ise kayıtlarda Irâkî'nin *Lema'ât*'ına yazdığı hâşiye ile **Miftâhu'l-esrâr** isimli eserinin adı geçmektedir.¹⁶⁷ Bu hâşiye/şerh Sühreverdiler tarafından *Lema'ât* üzerine yapılmış ilk çalışmadır. *Ahbâru'l-ahyâr*'da bazı alıntılarının mevcut olduğu,¹⁶⁸ vahdet-i vücûd muhtevâlî *Miftâhu'l-esrâr*'ın, Azîz Neseffî'nin risâlelerinden alıntılar içeren bir eser veya Azîz Neseffî'nin eserlerine yazılmış bir hâşiye olduğu ifade edilmektedir.¹⁶⁹ Ancak iki eser de günümüzde tespit edilememiştir.¹⁷⁰

Semâüddin Dihlevî'nin en meşhur halifesi Şeyh Cemâlî'nin (ö. 942/1535) manzum ve mensur eserleri olup hepsi Farsçadır. **Mihr ü Mâh** Şeyh Cemâlî'nin 905/1499-1500'de Tebrîz'de iken¹⁷¹ halkın talebi üzerine kaleme aldığı bir mesnevîdir. 3600 beyitlik bu mesnevî, Cemâlî'nin en uzun mesnevîsi olduğu gibi edebiyatta da ilk *Mihr ü Mâh* mesnevîsidir. Hindli bir şair tarafından yazılması nedeniyle Hindistan'da yazılan en eski mesnevî olma özelliğine de sahiptir. Eser neşredilmiştir.¹⁷² **Mesnevî-yi Mir'âtü'l-meânî** eseri, 639 beyitlik Farsça muhtasar bir tasavvufî

¹⁶⁴ Bedahşi, *Semerâtü'l-kuds*, 689.

¹⁶⁵ Eserdeki eksikler Abdullah Hişegî tarafından *Meâricü'l-velâye* isimli eserde kaleme alınmıştır. Müceddidî, "Şâh Âlem Gucerâtı", 4/187.

¹⁶⁶ Dihlevî, *Ahbâru'l-ahyâr*, 428, 431-440.

¹⁶⁷ Lahorî, *Hazinetü'l-asfiyâ*, 2/74; Rahmân Ali, *Tezkire-i Ulemâ-i Hind*, 106; Abdülhay el-Hasenî, *es-Sekâfetü'l-İslâmiyye fi'l-Hind*, 189. *Miftâtü'l-esrâr* için ayrıca bk. Abdülhay el-Hasenî, *es-Sekâfetü'l-İslâmiyye fi'l-Hind*, 194; Kehhâle, *Mu'cemül-müellifîn*, 4/279.

¹⁶⁸ bk. Dihlevî, *Ahbâru'l-ahyâr*, 421-424.

¹⁶⁹ N. Hanif, *Biographical Encyclopaedia of Sufis (South Asia)* (New Delhi: Sarup & Sons, 2000), 348-349.

¹⁷⁰ Semâüddin Dihlevî'nin, Abdülkâdir-i Geylânî'nin (ö. 561/1165-1166) *Kasîde-i Kutbiyye*'sine şerh yazdığı belirtilmişse de böyle bir esere ulaşamamıştır. Kâsımî, "Semâüddin Dihlevî", 4/72.

¹⁷¹ Nevşâhî, *Kitâşînâsî-yi Âsâr-ı Fârsî-yi Çâp Şode der Şîbh-i Kârre*, 3/1713.

¹⁷² Cemâlî-yi Dihlevî, *Mihr ü Mâh*, nşr. Seyyid Hüsameddin Râşidî (Rawalpindi: ez-İntişârât-ı Merkez-i Tahkîkât-ı Fârsî-yi İrân ve Pâkistân, hş. 1394/m. 1974).

mesnevî olup neşredilmiştir.¹⁷³ **Dîvân**, Cemâlî'nin diğer eserlerinden de iktibasta bulunarak yazdığı Farsça beş bölümlük bir eserdir. Eserin nâkıs bir nüshası Mevlânâ Âzâd Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. *Kasâyid-i Cemâlî-yi Dihlevî* olarak kaydedilen bu eserde na't ile Cemâlî'nin şeyhine ve dostâne ilişkiler kurduğu sultanlara yazdığı kasideler mevcuttur.¹⁷⁴ Cemâlî'nin 937-942/1530-1531 yılları arasında kaleme aldığı **Siyerü'l-ârifin**'i ise, Sühreverdiyye ve Çiştîyye'den toplam 14 sûfnin hayatı ve menkâbelerini içermektedir. Alt kıtadaki Sühverdiliğin ilk tabakat kitabı olduğu ifade edilebilir. Eser neşredilmiş,¹⁷⁵ ayrıca İngilizce ve Urducaya tercüme edilmiştir.¹⁷⁶

Şeyh Mînâ (ö. 884/1479) aracılığıyla silsilesi Mahdûm-i Cihâniyân'a ulaşan Seyyid Muhyiddin (ö. ?), mürşidi Şeyh Mînâ'nın sohbetlerini **Melfûzât-ı Hazret-i Şâh Mînâ** ismi ile derlemiştir.¹⁷⁷ Eser Şeyh Kıvâmüddin (ö. 840/1436-1437) ve Şeyh Sârengî'nin (ö. 900/1495) menkâbelerini de içermektedir.¹⁷⁸ **Tuhfe-i Sa'diyye** adıyla da bilinen bu eser,¹⁷⁹ neşredilmiş¹⁸⁰ ve Urducaya tercüme edilmiştir.¹⁸¹ Şeyh Mînâ'nın müridlerinden Şeyh Sa'd b. Şeyh Bedhen Hayrâbâdî (ö. 922/1516),

¹⁷³ Cemâlî-yi Dihlevî, *Mesnevî Mir'âtü'l-meânî*, haz. Şinasi Tekin, Gönül Alpay Tekin (Cambridge: Harvard University, 1984). Eser hş. 1310, 1384 ve 1423 yıllarında da farklı isimler tarafından neşredilmiştir. bk. Nevşâhî, *Kitâbşinâsi-yi Âsâr-ı Fârsî-yi Çâp Şode der Şibh-i Kârre*, 3/1713. Eserin ayrıca *Siyerü'l-ârifin*'den seçmelerle birlikte yapılmış bir neşri daha mevcuttur. bk. Cemâlî-yi Dihlevî, *Mir'âtü'l-meânî be İnzîmâm-ı Güzide-i Siyerü'l-ârifin*, tsh. Nasrullah Pürcevâdî (Tahran: Hakikat, 1384 hş.). Eser ve içeriği hakkında ayrıca bk. Muvahhid, *Ferheng-i Âsâr-ı İrfân-ı İslâmî*, 235-236.

¹⁷⁴ bk. Zamîre Gaffârovâ, "Nazârî be Zindegî ve Âsâr-ı Şeyh Cemâlî-yi Dihlevî", *Kand-i Pârsî* 69-70 (1394 hş.), 163-165; Şâhid Çühderî, "Cemâlî-yi Dihlevî Hâmid b. Fazlullah", *Dânişnâme-i Cihân-ı İslâm* (Tahran: Bünyâd-ı Dâiretû'l-Maârif-i İslâmî, 2011), 10/659.

¹⁷⁵ Hâmid b. Fazlullah Cemâlî, *Siyerü'l-ârifin*, haz. Mîr Seyyid Hasan (Delhi: Matba-ı Razavî, hş. 1311/m. 1893).

¹⁷⁶ Hâmid b. Fazlullah Cemâlî, *Siyerü'l-ârifin*, trc. Eyyüb Kâdirî (Lahor: Merkez-i Urdu Bord, 1976, 1989). İngilizce tercümesi ise, Hâmid b. Fazlullah Cemâlî, *Siyaru'l-arifin: Biographies of Mystics*, trc. Ishrat Husain Ansari, Hamid Afaq Qureshi al-Taimi al-Siddiqi (Delhi: İdâre-i Edebiyyât-ı Delhi, 2015). Mütercim konuyla alakalı ve alakasız metne birçok ilâve yapmıştır.

¹⁷⁷ Abdülhay el-Hasenî, *es-Sekâfetü'l-İslâmiyye fi'l-Hind*, 204; Nevşâhî, *Kitâbşinâsi-yi Âsâr-ı Fârsî-yi Çâp Şode der Şibh-i Kârre*, 1/683.

¹⁷⁸ Dihlevî, *Ahbâru'l-ahyâr*, 385; Çiştî, *Mir'âtü'l-esrâr* (İran: İran Meclis Kütüphanesi, 667), 2/448b.

¹⁷⁹ Münzevî, *Fihristvâre-yi Kitâbhâ-yi Fârsî*, 3/2296.

¹⁸⁰ Seyyid Muhyiddin, *Melfûzât-ı Hazret-i Mahdûm Şâh Mînâ*, nşr. Müctebâ Ali b. Mazhar Ali (hş. 1317-1318/m. 1900).

¹⁸¹ Seyyid Muhyiddin, *Melfûzât-ı Şâh Mînâ: Şeyh Muhammed b. Şeyh Kutbül-ma'rûf be Şâh Mînâ Leknevî*, trc. Latîfullah (Lahor: İdâre-yi Sekâfet-i İslâmiyye, 1994).

Mecmau's-sülûk adlı eseri ile tanınmıştır. *er-Risâletü'l-Mekkiyye*'nin¹⁸² şerhi olan bu Arapça eserde Hayrâbâdî, Şeyh Mînâ'nın hayatı ve sohbetlerine de genişçe yer vermiştir.¹⁸³ Eseri Muhammed İrtizâ Ali Hân Gûpâmevî, *Fevâyid-i Sa'diyye* adıyla Farsçaya tercüme etmiştir.¹⁸⁴ Mevlânâ Ziyâürrahmân Alîmî de bu Farsça tercümeyle esas alarak yine *Fevâyid-i Sa'diyye* adı ile Urduçaya çevirmiştir.¹⁸⁵ Hayrâbâdî ayrıca **Misbâh** ve **Kifâye**'ye şerh yazmıştır. Nahiv, fıkıh ve usûl ilimlerindeki bir kısım eser ile bazı Arap şiirlerine yazdığı **Şerh-i Hüsâmî**, **Tuhfetü'l-Mahmûdî** ve **Şerh-i Pezdevî** gibi şerhleri mevcuttur.¹⁸⁶

Çiştîyye mensubiyetinin yanı sıra adı Mahdûm-i Cihâniyân ve Râcû Kâttâl'in müridleri arasında da zikredilen Şeyh Yûsuf Bedeh İrec (ö. 834/1430-1431), İmam Gazzâlî'nin (ö. 505/1111) *Minhâcû'l-âbidîn*'ini tercüme etmiştir. Ayrıca şiirleri mevcuttur.¹⁸⁷ Bununla birlikte **Târih-i Muhammedî** eserinin müellifinin, Şeyh Yûsuf'un müridi olduğu belirtilmektedir.¹⁸⁸ Yine Mahdûm-i Cihâniyân'ın ismi bilinmeyen bir müridinin, İmam Abdullah Yâfiî'nin (ö. 768/1367) *Ravdu'r-reyhân* isimli eserine yazılmış olan zeyli **Farsçaya tercüme** ettiği bildirilmektedir.¹⁸⁹ Mahdûm-i Cihâniyân'ın halifelerinden Şeyh Fahreddin Mihlevî'nin (ö. 862/1457-1458) silsilesinden gelen Şeyh Mahdûm (ö. ?) ise, aynı silsiledeki Şeyh Sâlâr'ın (ö. ?) keramet ve menkıbelerini **Risâle-i Sâlârî** adı ile derlemiştir. *Semerâtü'l-kuds*'te eserden bazı iktibaslar mevcuttur.¹⁹⁰

¹⁸² *er-Risâletü'l-Mekkiyye*; Kübreviyye'de Mecdüddin Bağdâdî silsilesinde yer alan Şeyh Kutbüddün Dîmaşki'nin eseridir. bk. Şeyh Kutbüddin Dîmaşki, *el-İhsân: er-Risâletü'l-Mekkiyye*, nşr. Gulâm Mustafa el-Ezherî (Allahabad: Shah Safi Academy, 2014).

¹⁸³ Dihlevî, *Ahbârü'l-ahyâr*, 385-386; Abdülhay el-Hasenî, *es-Sekâfetü'l-İslâmiyye fi'l-Hind*, 189; Ömer Rızâ Kehhâle, *Mu'cemül-müellifin: Terâcimü musannifi'l-kütübi'l-Arabiyye* (Beyrut: Mektebetü'l-Müsenâ, 1957), 4/215; Nevşâhî, *Kitâbşinâsi-yi Âsâr-ı Fârsî-yi Çâp Şode der Şibh-i Kârre*, 1/658.

¹⁸⁴ *Fevâyid-i Sa'diyye* 1885, 1895, 1901 yıllarında neşredilmiştir. Nevşâhî, *Kitâbşinâsi-yi Âsâr-ı Fârsî-yi Çâp Şode der Şibh-i Kârre*, 1/658.

¹⁸⁵ Şeyh Sa'd Hayrâbâdî, *Fevâid-i Sa'diyye*, Urduca trc. Mevlânâ Ziyâürrahmân Alîmî (Lahor: World View Publishers).

¹⁸⁶ bk. Bedahşî, *Semerâtü'l-kuds*, 1035; Eşref, *Bahr-i Zehhâr*, 1/446; Abdülhay el-Hasenî, *Nüzhetü'l-havâtır*, 3/252.

¹⁸⁷ Dihlevî, *Ahbârü'l-ahyâr*, 311; Abdülhay el-Hasenî, *es-Sekâfetü'l-İslâmiyye fi'l-Hind*, 197; Rahmân Ali, *Tezkire-i Ulemâ-i Hind*, 318.

¹⁸⁸ Gavsî, *Gülzâr-ı Ebrâr*, 166; Dihlevî, *Ahbârü'l-ahyâr*, 311, Çiştî, *Mir'âtü'l-esrâr* (İran: İran Meclis Kütüphanesi, 667), 2/450b-451a; Eşref, *Bahr-i zehhâr*, 1/490; Abdülhay el-Hasenî, *Nüzhetü'l-havâtır*, 3/286-287.

¹⁸⁹ Dihlevî, *Ahbârü'l-ahyâr*, 286; Bedahşî, *Semerâtü'l-kuds*, 694.

¹⁹⁰ bk. Bedahşî, *Semerâtü'l-kuds*, 786-795.

2.1.6. Bahâeddin Zekeriyâ'nın Diğer Mürid ve Halifelerine Ait Eserler

Bahâeddin Zekeriyâ'nın müridlerinden Kâsım Dâvûd 639/1242 veya 642/1245 yıllarında *Avârifü'l-maârif*'i Farsçaya tercüme etmiştir. Bu tercüme *Avârif*'in en eski Farsça tercümesi olarak bilinmektedir.¹⁹¹ Neşredilmemiş olan bu tercümenin iki nüshası mevcuttur.¹⁹² Kâsım Dâvûd'un **Fetâvâ-yı Gıyâsiyye** isimli Arapça fıkıh kitabı da bölgedeki ilk ve önemli fetvâ eserlerindedir.¹⁹³ Bahâeddin Zekeriyâ'nın silsilesinden Mevlânâ Şemseddin Dâmegânî'ye **Zübdetü't-tasavvuf ve İrşâdü sülûki't-tasavvuf**, Bahâeddin Zekeriyâ'nın torunu Mevlânâ Alemüddin'e ise semâ hakkında bir risâle nisbet edilmektedir.¹⁹⁴ Ayrıca Bahâeddin Zekeriyâ'nın müridleri arasında ismi geçen ve simya ilmi ile ilgilenen İsmâil Kûfî'nin, bu ilme dair çok sayıda eseri olup en bilineni, 699/1299'da kaleme aldığı **Mahzen-i Hikmet**'tir.¹⁹⁵

2.2. Kâdî Hamîdüddin Nâgevrî Silsilesindeki Sühreverdiler'in Eserleri

Kâdî Hamîdüddin Nâgevrî'nin torunu İbrâhim'in neslinden Bahâeddin b. Mahmûd b. İbrahim'e (ö. ?) **Esrârü'l-meşâyih**¹⁹⁶ ve Duhâ Süresi'nin tefsiri mâhiyetindeki **Misbâhu'l-âşikîn** isimli eserler nisbet

¹⁹¹ bk. William C. Chittick, "Awâref al-ma'âref", *Encyclopaedia Iranica* ((New York: Encyclopaedia Iranica Foundation, 1987), 3/115; Nevşâhî, "Avârifü'l-maârif", 77; Nabî Hadî, *History of Indo-Persian Literature* (New Delhi: Iran Culture House, 2001), 77.

¹⁹² Sehâvet Mîrzâ ve daha sonra Nezîr Ahmed bu tercümenin sadece mukaddimesinden küçük bir bölüm neşretmiştir (Bu neşirler hakkında bilgi için bk. Naushahi, "Hint Alt Kıtası'nda *Avârifü'l-maârif*", 165). Yakın dönemde ise, iki isme atıfta bulunan Kâsım Ensârî mukaddimesinden bir kesit paylaşmıştır. Eserin nüshaları ve neşredilen kısım için bk. Şeyh Ebû Hafs Ömer Şihâbüddin Sühreverdî, *Avârifü'l-maârif*, Farsça trc. Ebû Mansur İsmâil b. Abdül-mü'min İsfahânî, nşr. Kâsım Ensârî (Şirket-i İntişârât-ı İlmî ve Ferhengî, 1364 hş.), 64-66 (neşredenin mukaddimesi).

¹⁹³ Hadî, *History of Indo-Persian Literature*, 77; ayrıca eser ve nüshaları için bk. Ziauddin, *Contribution of India to Fiqh Literature in Arabic up to 1857* (India: Aligarh Muslim University, Department of Islamic Studies, Doktora Tezi, 2000), 49, 128, 136.

¹⁹⁴ Muhammed Cemâl Kıvâm, "Kuvâmü'l-akâyid", nşr. Nisâr Ahmed Fârûkî, *Kand-i Pârsî* 7 (1373 hş.), 25, 32, 25 neşredenin notu.

¹⁹⁵ Hayatî ve diğer eserleri hakkında bk. Hadî, *History of Indo-Persian Literature*, 95-96.

¹⁹⁶ Âzâde Şerîfî, "Şibh-i Kârre: VII. Tasavvuf, b. Edebiyyât-ı Süfiyye", *Dânişnâme-i Zebân ve Edeb-i Fârsî der Şibh-i Kârre* (Tahran: Ferhengistân-ı Zebân ve Edeb-i Fârsî, 2016), 4/409.

edilmektedir.¹⁹⁷ Nâgevrî'nin bir başka torunu Şeyh Ferîd'in (ö. ?) müridlerinden Ziyâeddin Nahşebî (ö. 751/1350) ise, dönemin tanınmış şair ve mütercimlerindendir. En meşhur eseri "papağan masalları" olarak bilinen **Tûtînâme**'dir. *Tûtînâme* Hind edebiyatının klasiklerinden olan ve Sanskritçe kaleme alınan *Çakasaptati*'nin (*Şukasaptati*) Farsçaya tercümesi olmakla birlikte, Nahşebî'nin tasarrufları ile yeni bir eser hüviyetine sahiptir. Nahşebî'nin eserinin bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde mevcuttur.¹⁹⁸ Farklı isimler tarafından Farsça ve Türkçeye çevirileri yapılmış olan *Tûtînâme*, Nahşebî'nin tercümesi esas alınarak günümüz Türkçesi ile sadeleştirilip ilk kez Şemsettin Kutlu tarafından yayımlanmıştır.¹⁹⁹ *Tûtînâme*'nin Batı ve diğer Doğu dillerine de tercümeleri bulunup, eser hakkında çeşitli çalışmalar yapılmıştır.²⁰⁰

Nahşebî'nin Farsça **Silkü's-sülük** eseri, tasavvufi ıstılahların şerhlerini ve ahlâkî nasihatleri içermektedir. Neşredilmiş olan *Silkü's-sülük*,²⁰¹ Mustafa Çiçekler ve Halil Tokar tarafından da Türkçeye tercüme edilmiştir.²⁰² Nahşebî manzum ve mensur karışık olan ve **Nâmûs-ı Ekber, Çihil Nâmûs** adları ile de bilinen **Külliyât u Cüz'ıyyât**'ta, insan organlarındaki hikmetleri kaleme almıştır.²⁰³ Eser, farklı kişiler tarafından *Külliyât u Cüz'ıyyât* ve *Çihil Nâmûs* olarak yayımlanmıştır.²⁰⁴

¹⁹⁷ Eser bir mecmua içinde neşredilmiştir. Eser hakkında bk. Nevşâhî, *Kitâbşinâsi-yi Âsâr-ı Fârsî-yi Çâp Şode der Şibh-i Kârre*, 1/370. Eserin Nâgevrî'nin melfûzâtını içerdiği de nakledilir. bk. Şerîfî, "Şibh-i Kârre: VII. Tasavvuf, b. Edebiyyât-ı Süfiyye", 4/409.

¹⁹⁸ Ziyâeddin Nahşebî, *Tûtînâme* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi, 90).

¹⁹⁹ Ziyâeddin Nahşebî, *Tûtî-nâme: (Papağanın Hikâyeleri)*, sad. Şemsettin Kutlu (İstanbul: Tercüman Gazetesi, t.y.).

²⁰⁰ Bu çalışmalar hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Rıza Kurtuluş, "Nahşebî, Ziyâeddin", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 32/310; İbrahim Sona, *Türk Edebiyatında Tûtî-nâme Hikâyeleri (İnceleme-Tenkitledir Metin)* (Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2012), 6. Kurtuluş'un verdiği bilgiler; Nahşebî'nin eserinin esas alınarak değil, daha ziyade onun sadeleştirilmesi ile ortaya çıkan eserler üzerine yapılan çalışmaları içermektedir.

²⁰¹ 1895 ve 1911 yıllarında neşredilmiştir. Neşirleri için bk. Nevşâhî, *Kitâbşinâsi-yi Âsâr-ı Fârsî-yi Çâp Şode der Şibh-i Kârre*, 1/630.

²⁰² Ziyâeddin Nahşebî, *Silkü's-sülük: Âriflerin Yolu*, trc. Mustafa Çiçekler-Halil Tokar (İstanbul: İnsan Yayınları, 1999).

²⁰³ Ali Ekber Velâyeti vd., *Takvîm-i Târih-i Ferheng ve Temeddün-i İslâm ve İrân* (Tahran: Müessesesi-i İntişârât-ı Emîr-i Kebîr, 1391 hş.), 3/3386-3387.

²⁰⁴ Eser ayrı yayınevlerinden birkaç kez yayımlanmıştır. Ziyâeddin Nahşebî, *Cüz'ıyyât ü Külliyyât (Çihil Nâmûs)*, haz. Ali Muhammed Müzenî (Tahran: Encümen-i Âsâr ve Mefâhir-i Ferhengî, 1388 hş.); Ziyâeddin Nahşebî, *Çihil Nâmûs-ı Nahşebî* (Tahran: Tûrâs-i İslâmî, İstanbul: Dârû't-tûrâs-i Türkiye, 1397 hş.).

Nahşebî'nin **Kasîde-i Rubûbiyye/Duâ-yı Süryân** isimli eseri ise, Zebûr'daki bir sûrenin Abdullah İbn Abbas (r.a.) tarafından Arapçaya tercüme edilmesi ile meydana gelmiş olan 11 beyitlik mesnevînin Farsça tercüme ve şerhidir. Eser **Şerh-i Kasîde-i Süryânî, Şerh-i Kasîde-i Rubûbiyye** ve **Şerh-i Duâ-yı Süryânî** isimleri²⁰⁵ ile de kaydedilmiştir. Manzum ve mensur karışık olan eserin tercüme ve şerhi ayrı ayrı neşredilmiştir.²⁰⁶ Nahşebî'nin bir başka manzum ve mensur karışık eseri **Dâstân-ı Gülrîz/Efsâne-i Gülrîz**'dir. Ma'sûm Şah'ın ve Nûşâbe isimli bir kızın hikâyesini ele alan eser neşredilmiştir.²⁰⁷ **Aşere-i Mübeşşere** isimli eserde ise henüz hayatta iken cennetle müjdelenen 10 sahâbeyi konu edinmektedir. Nahşebî'ye nisbet edilen **Lezzetü'n-nisâ'** ise, doğrudan kendisinin kaleme aldığı bir eser olmayıp, Nahşebî'nin Hindistanlı bir emîrin talebi üzerine Farsçaya tercüme ettiği bir eserdir.²⁰⁸

Değerlendirme

Hind Alt Kıtası Sühreverdiiye mensupları tarikatın bölgede intişâr etmeye başladığı ilk yıllardan itibaren tarikat kurumsallaşma aşamasında olmasına rağmen çok sayıda eser telif etmişlerdir. Sühreverdiiye mensuplarına nisbet edilen eserler, çoğunlukla şeyhlerin irşad faaliyetlerini yürüttükleri hankahlarında verdikleri sohbetlerden derlenen melfûzâtlar olmuştur. Sühreverdiler melfûzâtın yanı sıra ortaya koydukları fetvâ, şerh, mektûbât, tezkire ve divânları ile de bölgedeki telif, tercüme ve şerh geleneğine katkıda bulunmuşlardır. Eserlerine şeriat temelli tarikatın vurgusu yansıyan Sühreverdiler, tasavvufî kaynaklar içerisinde Şihâbüddin Sühreverdî'nin *Avârifü'l-maârif*ini temel referans olarak almışlardır. Muhtevâsı bölgenin dinî ve ahlâkî ihtiyaçlarına göre şekillenen eserleri ile Hind Alt Kıtası'nın İslâmlaşmasına ve tasavvufî hayatına etkide bulunmuşlardır. Bu eserler bölgedeki Sühreverdiiye tarikatının tarihi, seyr ü sülûk usûlleri ve tasavvufî düşüncesi hakkında bilgi sunmanın yanı sıra Hind Alt Kıtası'nın dinî, siyâsî ve kültürel tarihine

²⁰⁵ bk. Münzevî, *Fihristvâre-yi Kitâbhâ-yı Fârsî*, 7/734; Velâyeti vd., *Takvîm-i Târîh-i Ferheng ve Temeddün-i İslâm ve İrân*, 3/3387; Münzevî, *Fihrist-i Müşterek*, 3/1622.

²⁰⁶ Eserin neşirleri için bk. Nevşâhî, *Kitâbşinâsî-yi Âsâr-ı Fârsî-yi Çâp Şode der Şibh-i Kârre*, 2/769-770.

²⁰⁷ Ziyâeddin Nahşebî, *Efsâne-i Gülrîz* (Tahran: İntişârât-ı Revzene, 1377 hş.). Eser hakkında detaylı bilgi için bk. Velâyeti vd., *Takvîm-i Târîh-i Ferheng ve Temeddün-i İslâm ve İrân*, 3/3387; Ahmed Rızâ Yalmehâ - Zehrâ Ahmed Şemsî, "Berresi ve Tahlîl-i Dâstân-ı Âşikâne-i Gülrîz-i Ziyâeddin Nahşebî", *Neşriyye-i Dânişkede-i Edebiyyât ve Ulûm-i İnsânî* 29 (1395 hş.), 222-233.

²⁰⁸ bk. Velâyeti vd., *Takvîm-i Târîh-i Ferheng ve Temeddün-i İslâm ve İrân*, 3/3387.

de ışık tutması bakımından önemlidir. Sühreverdiler'in mezkûr eserlerinden bir kısmı neşredilmiş ve özellikle edebiyat alanında yapılan tercümelele ile Türkçe literatürde de yer almıştır. Ancak Sühreverdiler'in hâlâ yazma hâlinde olan eserleri mevcuttur. Bu yazma eserlerin neşredilmesi önem arz ettiği gibi, Sühreverdiler'in zikredilen yazma ve matbû eserlerinin Türkçe literatüre kazandırılması da ilim dünyamıza mühim bir katkı olacaktır.

Kaynakça

Abdülhay el-Hasenî. *es-Sekâfetü'l-İslâmiyye fi'l-Hind*. thk. Ebü'l-Hasan Ali el-Hasenî en-Nedvî. Dımaşk: Matbâatu Mecmai'l-lugati'l-Arabiyye, 2. Basım, 1403/1983.

_____. *el-Î lâm bi-men fi târihi'l-Hind mine'l-a 'lâm: Nüzhetü'l-havâtır ve behcetü'l-mesâmi' ve'n-nevâzır*. 1, 2, 3. Cilt. Beyrut: Dâru İbn Hazm, 1999.

Abdürreşîd, Hâce. *Tezkire-i Şuarâ-yı Pencâb*. Karaçi: İkbâl Akademi, 1967.

Algar, Hamid. "Bahâeddin Zekerıyyâ". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 4/462-463. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.

Alkan, Ercan. "Hacı Bayrâm-ı Velî'nin İsteğiyle Yapılan Bir Tercüme: İnce Bedreddin ve Tercüme-i Lemaât'ı". *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi* 14/31 (2013), 57-73.

Ansari, Sarah. *Sufi Saints and State Power: The Pirs of Sind 1843-1947*. Cambridge: Cambridge University, 1992.

Âryâ, Gulâm Ali. "Buhârî, Seyyid Celâl". *Dâiretü'l-maârif-i Büzurg-i İslâmî*. 11/467-468. Tahran: Merkez-i Dâiretü'l-Maârif-i Büzurg-i İslâmî, 2001.

_____. "Bahâeddin Zekerıyyâ Multânî". *Dâiretü'l-maârif-i Büzurg-i İslâmî*. 13/65-66. Tahran: Merkez-i Dâiretü'l-Maârif-i Büzurg-i İslâmî, 2005.

Ashâbî, Ekrem es-Sâdât. "Bülbül Şâh Keşmîrî". *Dânişnâme-i Cihân-ı İslâm*. 3/738-739. Tahran: Bünyâd-ı Dâiretü'l-Maârif-i İslâmî, 1990.

Bahş, Mahdûm Hasan. *Envâr-ı Gavsıyye*. Lahor: Matba-ı Âmm, 1327 h.

Bedahşî, Mîrzâ La'l Beg La'li. *Semerâtü'l-kuds min şecerâti'l-üns*. nşr. Seyyid Kemâl Hâc Seyyid Cevâdî. Tahran: Pejuheşgâh-ı Ulûm-i İnsânî ve Mutâleat-i Ferhengî, 1376 hş.

Berceste, Mehdi. "Sühreverdiyye: 2. Vîjegihâ-yı Tarîka-i Sühreverdiyye". *Dânişnâme-i Zebân ve Edeb-i Fârsî der Şibh-i Kârre*. 4/124-127; Tahran: Ferhengistân-ı Zebân ve Edeb-i Fârsî, 2016.

Birşık, Abdülhamit. "Mehâimi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 18/360. Ankara: TDV Yayınları, 2003.

Cebecioğlu, Ethem. "Hamidüddin Nâgevri". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 15/478-479. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.

- _____. “Klâsiklerimiz/XI: “Avarifü'l-Ma'arif” Ebu Hafs Şihabüddin Ömer es-Sühreverdi (539/1144-632/1234)”. *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi* 5/12, (2004), 239-264.
- Cemâlî, Hâmid b. Fazlullâh. *Siyerü'l-ârifîn*. haz. Mîr Seyyid Hasan. Delhi: Matba-ı Razavî, 1311/1893.
- Ceyhan, Semih. “Tebrîzî, Celâleddin”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 40/222-223. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.
- Chittick, William C. “‘Awâref al-ma'âref”, *Encyclopaedia Iranica*. 3/115. New York: Encyclopaedia Iranica Foundation, 1987.
- Çatak, Adem. *Şihâbeddin Sühreverdi: Hayatı, Eserleri ve Tasavvuf Anlayışı*. Gümüşhane: Gümüşhane Üniversitesi, 2012.
- Çelebioğlu, Amil. *Türk Mesnevî Edebiyatı Sultan İkinci Murad Devri*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2018.
- Çiştî, Abdurrahman. *Mir'âtü'l-esrâr*. İran: İran Meclis Kütüphanesi, 666, 1/1a-263b.
- _____. *Mir'âtü'l-esrâr*. İran: İran Meclis Kütüphanesi, 667, 2/264a-508b.
- Çühderî, Şâhid. “Cemâlî-yi Dihlevî Hâmid b. Fazlullah”. *Dânişnâme-i Cihân-ı İslâm*. 10/658-659. Tahran: Bünyâd-ı Dâiretü'l-Maârif-i İslâmî, 2011.
- Dihlevî, Abdülhak Muhaddis. *Ahbârü'l-ahyâr fi esrâri'l-ebâr*. nşr. Alîm Eşref Hân. Tahran: Encümen-i Âsâr ü Mefâhir-i Ferhengî, 1373 hş.
- Esterâbâdî, Muhammed Kâsım Hindûşâh. *Târîh-i Firişte*. nşr. Muhammed Rızâ Nasîrî. 4. Cilt. Tahran: Encümen-i Âsâr ü Mefâhir-i Ferhengî, 1394 hş.
- Eşref, Vecihüddin. *Bahr-i Zehhâr*. nşr. Âzermîdoht Safevî. Delhi: Merkez-i Tahkîkât-ı Fârsî 1. Cilt. Dânişgâh-ı İslâmî-yi Aligarh, 2011.
- Feryâmenîş, Mes'ûd. “Celâleddin Tebrîzî”. *Dâiretü'l-maârif-i Büzurg-i İslâmî*. 18/304. Tahran: Merkez-i Dâiretü'l-Maârif-i Büzurg-i İslâmî, 2015.
- Gaffârovâ, Zamîre. “Nazârî be Zindegî ve Âsâr-ı Şeyh Cemâlî-yi Dihlevî”. *Kand-i Pârsî* 69-70 (1394 hş.), 149-169.
- Gavsî, Muhammed. *Gülzâr-ı Ebrâr fi siyeri'l-ahyâr: der Şerh-i Ahvâl-i Urefâ ve Meşâyih-ı Hind*. nşr. Yûsuf Beg Babapûr. Tahran: Kitâbhâne Mûze ve Merkez-i Esnâd-i Meclis-i Şûrâ-yı İslâmî, 1391 hş.

- Habeşi, Abdullah Muhammed. *Câmiü'ş-şürûh ve'l-havâşi: Mu'cemun şâmilün li-esmâil-kütübi'l-meşrûha fi't-türâsi'l-İslâmî ve beyâni şürûhihâ*. 3. Cilt. Abudabi: el-Mecmaü's-Sekafi, 2004.
- Hadi, Nabi. *History of Indo-Persian Literature*. New Delhi: Iran Culture House, 2001.
- Han, Ahmed. *Mu'cemül-matbûâtî'l-Arabiyyeti fi Şibhi'l-kârre el-Hindiyye el-Pâkistâniyye münzü duhûli'l-matbaa ileyhâ hattâ âm 1980*. Riyad: Mektebetül-Melik Fahd el-Vataniyye, 2000.
- Hân, Alim Eşref. "Celâleddîn Tebrîzi". *Dânişnâme-i Zebân ve Edeb-i Fârsî der Şibh-i Kârre*. 2/1198-1199. Tahran: Ferhengistân-ı Zebân ve Edeb-i Fârsî, 2008.
- Hanif, N.. *Biographical Encyclopaedia of Sufis (South Asia)*. New Delhi: Sarup & Sons, 2000.
- Hayta, Ufuk. *Abdülmecîd B. Nasûh Tosyevi'nin (ö. 1588) Hayatı, Eserleri ve el-Hüdâ ve'l-Felâh Adlı Tefsir Risâlesinin Tahkiki*. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.
- Hemedâni, Muhammed Sâdik Dihlevî Keşmirî. *Kelimâtü's-sâdikin*. nşr. Muhammed Selim Ahter. İslâmâbâd: Merkez-i Tahkikât-ı Fârsî-yi İrân ve Pâkistân, 1988.
- Herevî, Necib Mâyil. *Şerh-i Hâl ü Âsâr-ı Emîr Hüseyinî-yi Gûri Herevî*. Kâbil: Vizâret-i Ittilâât u Kültür, 1966.
- _____. "Tercüme-i Avârifü'l-maârif-i Sühreverdi". *Neşr-i Dâniş* 6/2 (1364 hş.), 34-40.
- Hidâyet, Rızâ Kuli Han. *Tezkire-i Riyâzü'l-ârifin*. haz. Mihr Ali Gürgânî. Tahran: Kitâbfürüşî-yi Mahmûdî, 1344 hş.
- Huda, Kamer-ul. *Şihabüddin Sühreverdi Hayatı, Eserleri, Tarikatı*. trc. Tahir Uluç. İstanbul: İnsan Yayınları, 2004.
- Kâsımî, Şerif Hüseyin. "Bülbül Şâh", *Dânişnâme-i Zebân ve Edeb-i Fârsî der Şibh-i Kârre*. 2/896-897. Tahran: Ferhengistân-ı Zebân ve Edeb-i Fârsî, 2008.
- Kehhâle, Ömer Rızâ. *Mu'cemül-müellifin: Terâcimü musannifi'l-kütübi'l-Arabiyye*. 4 ve 11. Cilt. Beyrut: Mektebetül-Müsennâ, 1957.
- Khan, Ali Raza. "An Introduction of *Surur-us-sudur wa nur-ul-budur*". *International Journal of Multidisciplinary Research and Development* 4/12 (2019), 14-16.
- Khanam, Farida. *Sufism an Introduction*. India: Goodwork Books, 2009.

- Kivâm, Muhammed Cemâl. “Kivâmü'l-akâyid”. nşr. Nisâr Ahmed Fârûki. *Kand-i Pârsî* 7 (1373 hş.).
- Kurtuluş, Rıza. “Nahşebî, Ziyâeddin”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 32/309-310. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Lâcverdi, Fâtımâ. “Hamîdüddin Nâgevrî”. *Dâiretü'l-maârif-i Büzurg-i İslâmî*. 21/421-422. Tahran: Merkez-i Dâiretü'l-Maârif-i Büzurg-i İslâmî, 2016.
- Lawrence, Bruce. “The Lawa'ih of Qazi Hamid ud-Din Nagauri”. *Indo-Iranica* 28 (1975). 34-53.
- M. A., Edward Edwards. *A Catalogue of the Persian Printed Books in the British Museum*. London: British Museum, 1922.
- Macit, Muhsin. “Münâcât”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 31/562-564. Ankara: TDV Yayınları, 2020.
- Mahdûm-i Cihâniyân, *Sirâcü'l-hidâye*. nşr. Kâdî Seccâd Hüseyin. Indian Council of Historical Research, 1983.
- _____. *Câmiu'l-ulûm Melfûzât-ı Hüseyin el-Ma'rûf be-Celâleddin Mahdûm-i Cihâniyân u Cihângeşt*. derl. Ebû Abdullah Alâeddin Ali b. Es'ad. haz. Kâdî Seccâd Hüseyin. Delhi: Indian Council of Historical Research, 1987.
- Mujaddidi, Muhammad Iqbal. *Catalogue of Arabic, Persian and Urdu Manuscripts, Rotographs and Microfilms etc. in the Collection of Prof. Muhammad Iqbal Mujaddidi*. Lahor: University of the Punjab, 2016.
- Multânî, Bahâeddin Zekeriyâ. *Risâle-i Bahâeddin Zekeriyâ Multânî (Ahvâl ü Âsâr-ı Şeyh Bahâeddin Zekeriyâ ve Hulâsatü'l-ârifin içinde)*. nşr. Şemim Mahmûd Zeydi. İslâmâbâd: İntişârât-ı Merkez-i Tahkikât-ı Fârsî, 1974.
- Muvahhid, Rızâ Bâkriyân. *Ferheng-i Âsâr-ı İrfân-ı İslâmî: Rehnümâ-yı Mevzûât ve Mezâmîn*. Kum: Defter-i Teblîgât-ı İslâmî Havza-ı İlmiyye, Pejuheşgâh-ı Ulûm ve Ferheng-i İslâmî, 1395 hş.
- Müceddidi, Muhammed İkbâl. “Şâh Âlem Gucerâti”. *Dânişnâme-i Zebân ve Edeb-i Fârsî der Şibh-i Kârre*. 4/186-187. Tahran: Ferhengistân-ı Zebân ve Edeb-i Fârsî, 2016.
- Münzevî, Ahmed. *Fihrist-i Müşterek-i Nûshahâ-yı Hattî-yi Fârsî-yi Pâkistân*. 3 ve 11. Cilt. İslâmâbâd: Merkez-i Tahkikât-ı Fârsî-yi İrân ve Pâkistân, hş. 1363/m. 1984.
- _____. *Fihristvâre-yi Kitâbhâ-yı Fârsî*. Tahran: Merkez-i Dâiretü'l-maârif-i Büzurg-i İslâmî, 1382 hş.

- Nabi, Mohammad Noor. *Development of Muslim Religious Thought in India (from 1200 A.D. to 1450 A.D.)*. Aligarh, 1962.
- Naushahi, Arif. "Hint Alt Kıtası'nda *Avârifü'l-maârif*". çev. Ayşenur Aydın. *İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi* 5/12, (2020), 162-170. <https://doi.org/10.20486/imad.741739>
- Nevşâhî, Ârif vd. *Kitâbşinâsi-yi Âsâr-ı Fârsî-yi Çâp Şode der Şibh-i Kârre: (Hind, Pâkistân, Benglâdeş)*. 1, 2 ve 3. Cilt. Tahran: Mirâs-ı Mektûb, hş. 1391/m. 2012.
- Nevşâhî, Ârif. *Fihrist-i Nüşahâ-yı Hattî-yi Fârsî-yi Pâkistan*. 2. Cilt. Tahran: Mirâs-ı Mektûb, 2012.
- Nizami, Farhan. "Jalâl-al-din Abu'l-Qâsem Tabrizi". *Encyclopaedia Iranica*. 14/410-411. New York: Encyclopaedia Iranica Foundation, 2008.
- Nizami, Khaliq Ahmad. "Hüseynî Sâdât el-Gûri". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 19/24. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.
- _____. *Some Aspects of Religion and Politics in India During the Thirteenth Century*. Aligarh: Department of History Muslim University, 1961.
- Noor Microfilm Center India. "Kitâbhâne-i Dergâh-ı Hazret-i Pîr Muhammed Şah". Erişim 4 Şubat 2022. <https://www.noormicrofilmindia.com/mulanaf-018.htm>
- _____. Erişim: 4 Şubat 2022. <https://www.noormicrofilmindia.com/hamdard13.htm>
- Okumuş, Ömer. "Câmî, Abdurrahman". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 7/94-99. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Öngören, Reşat. "Sühreverdiyye". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 38/42-45. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Özel, Ahmet. "Haskefi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 16/387-388. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Rahimî, Fâtümâ. "Celâleddin Buhâri". *Dânişnâme-i Cihân-ı İslâm*. 10/497-498. Tahran: Bünyâd-ı Dâiretül-Maârif-i İslâmî, 2006.
- Rahmân Ali, (Muhammed Abdüşşekûr Reyvânî). *Tezkire-i Ulemâ-i Hind: Tuhfetü'l-fudalâ fi terâcimi'l-kümelâ*. nşr. Yûsuf Beg Babapûr. Kum: Mecma'-i Zehâir-i İslâmî, 1391 hş.
- Recebî, Rızâ. "Sühreverdiyye: 1. Târîh". *Dânişnâme-i Zebân ve Edeb-i Fârsî der Şibh-i Kârre*. 4/117-124. Tahran: Ferhengistân-ı Zebân ve Edeb-i Fârsî, 2016.

- Rizvi, Saiyid Athar Abbas. *A History of Sufism in India*. New Delhi: Munshiram Manoharlal Publishers, 1978.
- Sabir, Aneesa Iqbal. "Qazi Hamiduddin Nagauri: An Eminent Suhrawardi Sufi from Nagaur". *The International Journal of Humanities & Social Studies* 2/9 (2014), 327-330.
- Savi, Saime İnal. *La'l Şahbaz Kalender: Osman Merendî*. trc. N. B. G. Kâdî. Tahran: Müessesesi-i Ferhengî-yi Mıntıkâî, 1352 hş.
- Semerkindî; Devletşâh b. Bahtîşâh-ı. *Tezkiretü'ş-şuarâ-yı Devletşâh Semerkindî*. nşr. Muhammed Abbâsî. Tahran: İntişârât-ı Kitâbfürûşî-yi Bârânî, 1337 hş.
- Sevgi, H. Ahmet. "Gülşen-i Râz". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 14/253-254. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- Seyyid Bâkır b. Seyyid Buhârî. *Cevâhirü'l-evliyâ*. haz. Gulâm Server Lahorî. Nûrâbâd: Medînetü'l-ilm Dârü'l-ulûm-i Müceddidiyye, 1976.
- Siczi, Emîr Hasan Alâ-i. *Fevâidü'l-fuâd (Melfûzât-ı Hâce Nizâmeddîn-i Evliyâ Bedâyünî)*. tsh. Muhammed Latîf Melik. Tahran: İntişârât-ı Revzene, hş.1377/m.1957.
- Sona, İbrahim. *Türk Edebiyatında Tûti-nâme Hikâyeleri (İnceleme-Tenkitli Metin)*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2012.
- Steinfelds, Amina M.. *Knowledge Before Action: Islamic Learning and Sufi Practice in the Life of Sayyid Jalal al-din Bukhari Makhdum-i Jahaniyan*. Columbia: University of South Carolina, 2012.
- Sühreverdî, Şeyh Ebû Hafs Ömer Şihâbüddin. *Avârifü'l-maârif*. Farsça trc. Ebû Mansur İsmâil b. Abdü'l-mü'min İsfahânî. nşr. Kâsım Ensârî. Şirket-i İntişârât-ı İlmî ve Ferhengî, 1364 hş.
- Şa'banzâde, Meryem. "Terdid der Nüvisende-yi Reşfü'l-elhâz ve Berresi-yi Tashih-i Ân", *Pejûheş Zebân ve Edebiyyât-ı Fârsî* 12 (1388 hş.), 19-29.
- Şâdrümenes, Muhammed. "Levâiyh Ez Kist?". *Neşriyye-i Mutâlaât-ı İrfânî* 10 (1388 hş.), 203-224.
- Şems, Muhammed Cevâd. "Emîr Hüseyinî". *Dâiretü'l-maârif-i Büzurg-i İslâmî*. 10/256-259. Tahran: Merkez-i Dâiretü'l-Maârif-i Büzurg-i İslâmî, 2001.
- Şerîfî, Âzâde. "Şibh-i Kârre: VII. Tasavvuf, b. Edebiyyât-ı Süfiyye". *Dânişnâme-i Zebân ve Edeb-i Fârsî der Şibh-i Kârre*. 4/400-417. Tahran: Ferhengistân-ı Zebân ve Edeb-i Fârsî, 2016.

- Şeşen, Ramazan. "Türkiye Kütüphanelerindeki Tanıtılmamış Bazı Farsça Yazmalar". *İslâm Tetkikleri Enstitüsü Dergisi* 8/1-4 (1984), 5-70.
- Tosun, Necdet. *Bahâeddin Nakşebend Hayatı, Görüşleri, Tarikatı*. İstanbul: İnsan Yayınları, 3. Basım, 2007.
- Velâyetî, Ali Ekber vd. *Takvîm-i Târîh-i Ferheng ve Temeddün-i İslâm ve İrân*. 3. Cilt. Tahran: Müessese-i İntişârât-ı Emîr-i Kebîr, 1391 hş.
- Yalmehâ, Ahmed Rızâ - Şemsî, Zehrâ Ahmed. "Berresî ve Tahlîl-i Dâstân-ı Âşikâne-i Gülrîz-i Ziyâeddin Nahşebî". *Neşriyye-i Dânişkede-i Edebiyyât ve Ulûm-i İnsânî* 29 (1395 hş.), 219-233.
- Yemenî, Nizâmeddin. *Letâif-i Eşrefî fî Beyânî Tavâif-i Sûfî*. 1. Cilt. Karaçi: Halaka-i Eşrefiyye-i Pâkistân, 2. Basım, 1999.
- Yılmaz, Hasan Kâmil. "Sühreverdî, Şehâbeddin". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 38/40-42. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Zeydî, Şemim Mahmûd. *Ahvâl ü Âsâr-ı Şeyh Bahâeddin Zekeriyâ ve Hulâsatü'l-ârifîn*. İslâmâbâd: İntişârât-ı Merkez-i Tahkîkât-ı Fârsî, 1974.
- Ziauddin. *Contribution of India to Fiqh Literature in Arabic up to 1857*. India: Aligarh Muslim University, Department of Islamic Studies, Doktora Tezi, 2000.